

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Filozofie alternativních trestů, probace a mediace, modely
uplatňování spravedlnosti**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Ivan Nedoma

Vypracoval:
Pavel Navrátil

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Filozofie alternativních trestů, probace a mediace, modely uplatňování spravedlnosti“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Ve Tvrdonicích dne 17.4.2010

.....
Podpis

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Ivanu Nedomovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat Mgr. Lence Tlachové za přínosnou konzultaci a odborné rady k tématu bakalářské práce.

Pavel Navrátil

Obsah

I.	Úvod.....	3
II.	Teoretická část.....	4
1.	Historický vývoj Probace a mediace.....	4
1.1.	Vývoj probace a mediace v zahraničí.....	4
1.2.	Počátky probace a mediace v České republice.....	5
1.3.	Zřízení Probační a mediační služby v České republice.....	6
2.	Východiska alternativních trestů.....	7
2.1	Vymezení pojmu alternativní trest.....	7
2.2	Smysl alternativních trestů.....	8
2.3	Druhy alternativních trestů.....	9
3.	Modely uplatňování spravedlnosti.....	10
3.1	Modely uplatňování spravedlnosti.....	10
3.2	Prameny trestního práva hmotného a procesního.....	11
4.	Probace.....	12
4.1	Pojem probace.....	12
4.2	Funkce probace.....	13
4.3	Spolupráce Probační a mediační služby a orgánů činných v trestním řízení.....	13
5.	Mediace.....	14
5.1	Mediace v trestním řízení.....	14
5.2	Formy mediace.....	16
5.3	Principy mediace.....	17
6.	Činnost Probační a mediační služby v České republice.....	18
6.1	Poslání a činnost Probační a mediační služby v České republice.....	18
6.2	Cíle Probační a mediační služby v České republice.....	20
6.3	Principy Probační a mediační služby v České republice.....	20
6.4	Působnost Probační a mediační služby v České republice.....	21
6.5	Postavení úředníků Probační a mediační služby v České republice.....	22
6.6	Práva a povinnosti úředníků Probační a mediační služby v České republice.....	23

7.	Alternativní řešení trestních věcí mladistvých.....	25
7.1	Význam a smysl alternativních trestů.....	25
7.2	Alternativní tresty u mladistvých pachatelů.....	26
7.3	Příčiny kriminality mladistvých pachatelů.....	28
7.4	Znaky trestné činnosti mladistvých pachatelů.....	32
8.	Podmíněné odsouzení s dohledem.....	33
8.1	Základní podmínky při podmíněném odsouzení s dohledem.....	33
8.2	Smysl a účel uložení trestu podmíněné odsouzení s dohledem.....	34
8.3	Role úředníků Probační a mediační služby při podmíněném odsouzení.....	35
8.4	Principy při podmíněném odsouzení s dohledem.....	36
III.	Praktická část.....	38
9.	Statistika.....	38
9.1	Situace v České republice u dospělých klientů v rámci vykonávacího řízení.....	38
10.	Cíle kasuistiky.....	39
10.1	Kasuistika 1.....	40
10.2	Kasuistika 2.....	41
10.3	Kasuistika 3.....	42
10.4	Kasuistika 4.....	43
10.5	Kasuistika 5.....	44
11.	Zhodnocení.....	44
11.1	Vyhodnocení Kasuistik.....	44
IV.	Závěr.....	45
V.	Resumé.....	47
VI.	Anotace.....	48

I. Úvod

Jeden z hlavních důvodů, proč jsem si dané téma vybral, byla ta skutečnost, že mě na první pohled velice zaujalo a jsem přesvědčen o tom, že má velice blízko ke studiu oboru sociální pedagogiky. Samozřejmě jsem byl ovlivněn i svým zaměstnáním, protože již šestnáct let pracuji ve státní správě, denně se setkávám s lidmi a na základě získaných zkušeností mohu analyzovat získané informace. Navíc zaměstnanci Probační a mediační služby mají kanceláře svého pracoviště přímo vedle našeho úřadu, a již několikrát jsem si všimnul lidí, kteří je navštěvují. Při tomto pohledu mě častokrát napadlo, jaké asi mají problémy a jak je s nimi řeší probační úředníci a asistenti.

V dnešní době existuje mnoho patologických jevů, které se vyskytují v různých podobách. Mezi nejzávažnější patří drogová závislost, kriminalita, sektářství, nezaměstnanost, patologické hráčství, šikana, lichva a mnoho dalších. Tyto jevy postihují všechny věkové skupiny, od mladistvých až po dospělé. Společnost se musí snažit na ně reagovat, a to nejen represí, ale i odbornou pomocí. Lidé, kteří tuto pomoc poskytují, by měli být na nejvyšší úrovni co do vzdělání, osobnostních kvalit i přístupu tak, aby jim byli schopni pomoci.

Ve své bakalářské práci „Filozofie alternativních trestů, probace a mediace, modely uplatňování spravedlnosti“ se chci zabývat vznikem, smyslem a samotným pojmem alternativního trestu, funkcemi probace a mediace v trestním řízení. V praktické části chci prověřit, zda alternativní tresty a to zejména trest podmíněného odsouzení s dohledem opravdu plní svou funkci a je přínosem pro pachatele samotné, jejich sociální prostředí a celou společnost. Praktickou část doplním o statistické údaje Probační a mediační služby České republiky o četnosti ukládání jednotlivých alternativních trestů. Na závěr chci pomocí kasuistik poskytnutých pracovníky Probační a mediační služby zjistit efektivitu a přínos při uložení trestu a dodržování podmínek při podmíněném odsouzení s dohledem.

Podmíněné odsouzení s dohledem je ukládáno pachatelům méně závažných trestných činů, u kterých je předpoklad, že se ve zkušební době budou řádně chovat a dodržovat soudem stanovené podmínky. Tato forma trestu dává společnosti naději, že výchovným působením na pachatele trestného činu dojde k jeho nápravě, aniž by byl potrestán výkonem trestu ve věznicí, kde by se naopak mohl přiučit novým „kouskům“, které by potom uplatnil po propuštění na svobodu. Pracovníci Probační a mediační služby jsou s těmito osobami ve styku, pravidelně na ně výchovně působí a pomáhají jim překonávat vzniklé tíživé životní situace tak, aby se znovu nedostaly do rozporu se zákonem.

II. Teoretická část

1. Historický vývoj Probace a mediace

1.1 Vývoj Probace a mediace v zahraničí

První aktivity spojené s probací a mediací se objevují v polovině 19. století a počátkem 20. století. Nejdříve to bylo ve Spojených státech amerických a poté také v zemích severní a západní Evropy. Začal se projevovat zájem o osobu pachatele, především méně závažných trestných činů. Společnost si začala uvědomovat, že je potřeba hledat i tresty, které nebudou spojeny s bezprostředním odnětím svobody a dát tak odsouzeným druhou šanci.

Za zakladatele probace je považován John August, který jako první složil v roce 1841 kauci za muže obviněného z opilství. Podařilo se mu přesvědčit soudce státu Massachusetts, aby počkal s vynesením rozsudku pár týdnů, zda obviněný dodrží svůj slib vést spořádaný život na svobodě. V průběhu této doby udržoval s obviněným kontakt, dokonce mu nabídl zázemí u sebe doma, a dohlížel na jeho nápravu a snahu o lepší život. Po uplynutí lhůty několika týdnů, jenž měl obviněný muž na nápravu, se s ním dostavil k soudci. Předložil zprávu o nápravě a požádal soud o uložení mírnějšího trestu a nápravu soudních výloh. Z vlastní iniciativy začal obcházet soudy s dalšími provinilci a zaručoval se za jejich polepšení. Do roku 1858 se takto zavázal a složil kauci za více než 2000 osob. Zpočátku se samozřejmě setkával s nedůvěrou a nevolí široké veřejnosti. Jeho úsilí dát obviněným druhou šanci se nakonec setkal s úspěchem až dvacet let po jeho smrti, kdy starosta města Boston jmenoval první placené probační úředníky.

Historický vývoj probace v Evropě se neubírá pouze jedním směrem, ale je výsledkem prolínání různých trendů vývoje v posledních 150 letech. Prolínaly se zde různé společenské, kulturní, náboženské, politické a ekonomické rozdíly. Významnou roli v procesu vzniku probace v jednotlivých státech sehrály především nevládní spolky a organizace. Za zemi s nejdelší tradicí probace je považováno Nizozemsko, kde se založení datuje již od roku 1823, kdy kupci založili první spolek probační práce v Evropě, protože rozpoznali, že pouhý trest pro pachatele nic neřeší. Dlouhou tradici probační práce má také Velká Británie. Zvláštní postavení zaujímají v této oblasti skandinávské země, kde například v Dánsku pomáhaly soukromé organizace propuštěným vězňům přibližně od roku 1850. Ve finských věznicích působily od roku 1870 soukromé organizace, které byly financované křesťanskými charitami, které posílaly do věznic dobrovolníky poskytující vězňům pomoc při zvládnutí uloženého

trestu. V Norsku byla na počátku 19. století vytvořena státní komise, která měla za cíl učinit první kroky k vytvoření probačních činností. V průběhu 19. století začaly první aktivity spojené s probací také ve Francii, Rakousku, Dánsku a Belgii.

1.2 Počátky vzniku Probační a mediační služby v České republice

Historie vzniku současné Probační a mediační služby je úzce spjata se společenskou, kulturní, a politickou tradicí naší země. Bylo tomu tak nejdříve v bývalém Československu a posléze České republice. Teprve sametová revoluce v roce 1989 umožnila zásadní přeměnu v celé společnosti, a s tím související progresivní změny v trestní justici. První aktivity se objevily již před tímto rokem, a tím posílily sociálně výchovný a preventivní prvek při zacházení s pachateli trestných činů.

Práce s pachateli trestných činů vycházela v bývalém Československu především z tradice první republiky a od konce 60. let, byla díky aktivitám mnohých odborníků v této oblasti, snaha o systémovou práci s pachateli trestných činů. Přestože komunistický režim takovým aktivitám nebyl příliš nakloněn, podařilo se dosáhnout dílčích úspěchů.

Jednalo se zejména o systém sociálních kurátorů pro osoby v obtížné sociální situaci, propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody v rámci tzv. postpenitenciární péče. Později se vytvořil i systém kurátorů, především pro mládež, zaměřený na pomoc a dohled nad nimi v souvislosti s trestnou činností. Také se podařilo prosadit, aby v rámci výkonu trestu působili sociální pracovníci ve věznicích.

Po roce 1989 zesílily aktivity směřující k reformě trestního práva, zejména zavedení trestů a opatření nespojených s odnětím svobody. Do popředí zájmu se dostala rovněž otázka postavení poškozených v trestním řízení a možnosti jejich větší morální i materiální satisfakce.

V této souvislosti byla v průběhu 90. let prostřednictvím dílčích novel trestního zákona a řádu přijata řada alternativních sankcí a odklonů od klasického trestního řízení.

a) V roce 1993 (zák. č. 292/1993 Sb.) byla do trestního práva zavedena významná možnost odklonu od standardního řízení tak, aby se méně závažné a skutkově i právně jednoduché věci vyřešily mimo hlavní líčení. Jedná se o institut podmíněného zastavení trestního stíhání (§ 307, 308 tr.řád.), který mimo jiné předpokládá, že obviněný uzavře s poškozeným dohodu o náhradě způsobené škody podle svých možností, a obviněnému bude uloženo ve zkušební době dodržovat přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

b) Určitým přelomem v uplatňování alternativ v trestním zákonodárství ČR bylo zavedení trestu obecně prospěšných prací, který spočívá v povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu, od 50 do 300 hodin, práce k obecně prospěšným účelům, např. úklid a údržba veřejných prostranství a budov, komunikací nebo jiné činnosti ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních či jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností (§ 62 a §63 tr. zák.) s účinností od 1. září 1995 (zák. č.152/1995).

c) Významným odklonem v trestním řízení je institut narovnání, probíhající mezi poškozeným a obviněným (§ 309 - 314 tr. řád), který s účinností od 1. 9. 1995 (zák. č. 152/1995 Sb.), který umožňuje, aby soud rychle ukončil trestní stíhání, bez potřeby řádně vedeného veřejného procesu.

d) Jako typický trest spojený s probací byl zaveden s účinností od 1. ledna 1998 (zák. č. 253/1997 Sb.) trest podmíněného odsouzení s dohledem (§ 84 tr. zák.), ke stejnému datu byl zaveden též institut o podmíněného upuštění od potrestání s dohledem (§ 48 tr. zák.).

e) Nový trestní zákoník č.40/2009, zavádí s účinností od 1. ledna 2010 další druhy alternativních trestů, jako je domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Domácí vězení (§ 60 tr. zák.) může soud uložit pachateli přečinu, pokud se takový trest bude jevit jako dostatečný a pachatel písemně slíbí, že se ve stanovené době bude zdržovat doma. Odsouzeného tak může po dobu až dvou let čekat celodenní pobyt v jeho obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. V ostatních dnech se bude jeho přítomnost na stanoveném místě vyžadovat od 20.00 do 5.00 hodin, pokud tomu nebrání důležité důvody, zejména poskytnutí zdravotní péče nebo výkon zaměstnání. Dalším druhem trestu je zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 tr. zák.), které může soud uložit tomu, kdo během takové akce například někoho poraní při rvačce a dopustí se tak úmyslného trestného činu. Doba zákazu může být až deset let.

1.3 Zřízení Probační a mediační služby v České republice

Probační a mediační služba České republiky oficiálně zahájila svoji činnost dne 1. ledna 2001 po schválení zákona č. 257/2000 Sb. Před působností tohoto zákona působili probační a mediační úředníci v sídlech okresních soudů jako organizační složka státu, a jejich činnost byla právně upravena jen rámcově. Sídlem Probační a mediační služby je ředitelství

v hlavním městě Praha, ústředním orgánem je ministerstvo spravedlnosti. V jejím čele stojí ředitel oprávněný jejím jménem jednat ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Střediska Probační a mediační služby působí v sídlech okresních nebo městských soudů. Úkoly plní pověřeni zaměstnanci státu, kteří zastávají funkci úředníků nebo asistentů. Úředníci Probační a mediační služby musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední, získané ukončením studia v magisterském studijním programu, mít čistý trestní rejstřík a být způsobilí k právním úkonům. Po absolvování základního kvalifikačního vzdělání, které je určené pro úředníky Probační a mediační služby, jim středisko umožní vykonat odbornou zkoušku.

Asistentovi Probační a mediační služby stačí mít pouze středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední, dosáhnout věku 21 let a být bezúhonný.

2. Východiska alternativních trestů

2.1 Vymezení pojmu alternativní trest

Alternativní tresty se začaly prosazovat ve větší míře od poloviny 20. století, kdy došlo k převratným politicko-ekonomickým změnám zejména ve státech bývalé východní Evropy. Byly zavedeny do systému trestní justice, aby umožnily soudcům i státním zástupcům více možností v uplatňování spravedlnosti s ohledem na osobu pachatele a spáchaný trestný čin.

Uložení trestů, které nejsou spojeny s odnětím svobody, dává naději, že do budoucna se pachatel již nebude dopouštět další trestné činnosti a lépe se zapojí do občanské společnosti. V systému alternativních trestů se předpokládá, že značná část pachatelů je méně narušena a vlivem nepodmíněného trestu odnětí svobody by mohlo dojít k násilnému vytržení subjektu z přirozeného sociálního prostředí. Zároveň se uložení trestů nespojených s odnětím svobody chápe jako projev důvěry a vstřícnosti vůči pachateli a jejich výkon je navíc spojen s nižšími náklady.

U prvopachatelů méně závažných deliktů by měl soud pečlivě zvažovat vhodnost uložení trestu odnětí svobody a v závislosti na okolnostech případu zvolit raději alternativní trest. Výkon trestu odnětí svobody s sebou nese totiž velkou hrozbu „kriminální infekce“ těch pachatelů, kteří by se jinak mohli po propuštění z výkonu trestu bezproblémově opět zařadit mezi řádné občany. Jakýkoliv pobyt ve vězení totiž zpravidla vede k utvrzování kriminálního způsobu chování. Z dříve normálního člověka se po pobytu ve vězení může vytvořit prototyp

vězně, tedy člověk neschopný žít v normální společnosti na svobodě, protože se nejlépe orientuje hlavně ve vězeňských podmínkách.

Nepodmíněný trest odnětí svobody také prohlubuje v odsouzených pocit nezájmu společnosti o jejich osud, často souběžně dojde ke ztrátě zaměstnání i bydlení a narušení zaběhlých rodinných i společenských vztahů. Naproti tomu alternativní tresty poskytují méně narušeným pachatelům šanci lepšího začlenění do společnosti a zachování rodinných i osobních vazeb.

2.2 Smysl alternativních trestů

Na počátku byly alternativní tresty chápány zejména jako tresty nahrazující trest odnětí svobody. Tento trest je velmi často spojen s „prizonizací“, tedy negativním vlivem vězeňského prostředí na odsouzené, a na jejich bezprostřední budoucnost po propuštění z vazby. Toto negativní ovlivnění je patrné nejen u odsouzených s dlouhodobými tresty, ale i v případě krátkodobých trestů a po nich. Pobyt ve vězení je ve většině případů spojen se ztrátou odpovědnosti odsouzeného za sebe samého, za svoje chování a za svoji budoucnost. Odsouzený po svém propuštění z vězení do značné míry ztrácí schopnost žít na svobodě běžným způsobem života, ztrácí potřebné sociální dovednosti a návyky. To může vést k tzv. syndromu „otáčivých dveří“, kdy propuštěný vězeň není schopen života v normální společnosti nezatížené kriminální minulostí. Začne proto vyhledávat takový typ prostředí, který zná a umí se v něm pohybovat, totiž některou kriminální subkulturu. Tím se pravděpodobnost jeho pokračování v kriminální dráze zvyšuje. Přestože někteří odsouzení opouštějí vězení po odpykání svého trestu s nejlepšími předsevzetími, vzápětí se dostávají do situací, které je vracejí zpět na kriminální dráhu.

Dalším velkým problémem vězeňských systémů ve většině zemí je přeplněnost věznic, jež podstatně snižuje možnosti individuálního, efektivního a pozitivního výchovného působení na odsouzené. Ruku v ruce s přeplněností věznic stoupají organizační, technické a ekonomické nároky na jejich provoz. Řada západoevropských zemí, včetně České republiky, přistoupila před několika lety na zavedení nových alternativních forem trestání a provedla i příslušné trestněprávní úpravy zákonů. Tím se zmenšil počet vězňů a snížily se náklady na provoz vězeňských zařízení.

Alternativní způsob trestání dnes představuje u případů méně závažné trestné činnosti hlavní metodu práce s odsouzenými. Hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí je přiměřená reakce na spáchaný trestný čin. Jde především o vypořádání vzájemných vztahů mezi poškozeným a obviněným, osobami z blízkého sociálního

a rodinného okolí, snahu o pozitivní motivaci obviněného a dosažení satisfakce pro poškozeného.

2.3 Druhy alternativních trestů

Alternativní řešení trestních věcí jsou v České republice rozděleny do dvou rovin.

„a) alternativy v oblasti trestního práva, resp. alternativy podle trestního práva

hmotného a procesního

b) alternativní postupy směřující k řešení trestních věcí realizované mimo systém trestního práva.

V prvním případě jde o alternativy uvnitř systému trestního práva. V rámci nich pak lze vymezit hmotněprávní a procesní alternativy. Mezi hmotněprávní alternativy patří alternativní tresty a alternativy k potrestání.¹

Jsou to všechny tresty, které nejsou spojeny s bezprostředním odnětím svobody (trest obecně prospěšných prací a podmíněné odsouzení), tresty s probačními prvky a peněžitý trest. Dalšími alternativy je upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Všechny alternativní tresty je možné dále kombinovat s ochrannými opatřeními, které se uplatní především u mladistvých pachatelů. Procesními alternativami k standardnímu trestnímu řízení, jsou tzv. odklony v trestním řízení. Podle naší právní úpravy se jedná o podmíněném zastavení trestního stíhání, vydání trestního příkazu a narovnání.

„Mezi alternativní postupy směřující k řešení trestních věcí realizované mimo systém trestního práva patří zejména mediace a ujednání v rámci ní dosažená. Z hlediska trestního práva procesního je mediace zvláštní neprocesní formou alternativního řešení trestních věcí, jejíž výsledky se mohou promítnout do rozhodnutí ve věci, ale sama jako taková není právem upravena. Tato skutečnost nicméně neznamená, že by mediační jednání bylo možné vést v rozporu s platnými právními normami - postup v mediaci totiž musí být veden tak, aby nemařil trestní řízení, zejména pak opatřování a provádění důkazů. V samotné mediaci neprobíhá dokazování v trestněprávním slova smyslu a skutečnosti, které vyjdou najevo z vyjádření osob na ní zúčastněných, nelze použít jako důkaz ve standardním trestním řízení. Předmětem řešení konfliktních stavů v rámci mediace zároveň nemůže být to, co patří do sféry trestního práva hmotného, tedy především rozhodování otázky viny, ale ani trestu.“²

¹ Sotolář,A., Púry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.15

² Sotolář,A., Púry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.16

3. Modely uplatňování spravedlnosti

3.1 Modely uplatňování spravedlnosti

V našem trestním právu můžeme charakterizovat tresty jako specifické zákonem stanovené a státem vynutitelné následky spáchaného trestného činu. Tresty jsou právními následky k dodržení účelu zákona, kterého lze dosáhnout jak uložením a výkonem trestu, tak i pohrůzkou.

Trest může být uložen, jen pokud byl dopaden pachatel trestného činu, který je trestně odpovědný, v průběhu vyšetřování nedošlo k zániku trestného činu, proběhlo trestní stíhání u příslušného soudu a ten vydal pravomocné rozhodnutí o potrestání pachatele.

Trestní právo dělíme na hmotné a procesní. Trestní právo hmotné je oddělením práva, které chrání práva a zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavního zřízení České republiky, před trestnými činy. Stanoví nám, jaké protiprávní jednání lze označit jako trestný čin a jaké sankce za něj lze uložit.

Trestní právo procesní je oddělením práva, které chrání zájmy společnosti a ústavního zřízení České republiky, práva a zájmy právnických a fyzických osob, před trestnými činy. Jeho hlavní funkcí je upravit postup orgánů činných v trestním řízení, postup při zjišťování a rozhodování o trestném činu, a také preventivní působení při předcházení páchaní trestné činnosti.

Trestní právo České republiky se při ukládání trestů řídí určitými danými právními principy a zásadami, mezi které patří především:

- a) Zásada zákonnosti - jen zákon stanoví jaké jednání je trestný čin, a jakou sankci za něj lze uložit.
- b) Zásada humanismu - státní orgány se k pachateli musí chovat lidsky, bez diskriminace, nikdo nesmí být ponižován nebo mučen.
- c) Zásada ekonomie trestní represe - trestní právo by mělo volit takové prostředky, aby byla zabezpečena ochrana nekonfliktní společnosti, ale jen takové míře, která je nezbytně nutná.
- d) Zásada zákazu retroaktivity k tíži pachatele - za trestný čin lze trestat jen tehdy, pokud byla jeho trestnost stanovena dříve, než byl tento čin spáchán.
- e) Zásada analogie k tíži pachatele - na trestný čin, který není uvedený v normě, se použije obdobná norma, avšak nelze rozšiřovat podmínky k tíži pachatele.

- f) Zásada individuální trestní odpovědnosti - je stanovena jen odpovědnost fyzické osoby za vlastní jednání, neexistuje trestní odpovědnost právnických osob.
- g) Zásada subjektivní trestní odpovědnosti - každý odpovídá za zaviněný trestný čin.
- h) Zásada přiměřenosti trestních sankcí - soud při rozhodování o výši sankce přihlédne k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem.

3.2 Prameny trestního práva hmotného a procesního

Mezi prameny trestního práva řadíme všechny právní předpisy, které obsahují normy trestního práva hmotného a procesního.

Prameny trestního práva hmotného:

- 1) Ústava České republiky - je normativní právní akt nejvyšší právní síly, který upravuje v oblasti trestního práva imunitu poslanců a vylučuje trestní odpovědnost prezidenta republiky.
- 2) Listina základních práv a svobod - upravuje mnoho ustanovení, které jsou důležité pro výklad trestního práva.
- 3) Vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterým vyslovil Parlament České republiky souhlas k uplatnění v českém právu.
- 4) Amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky
- 5) Nálezy ústavního soudu
- 6) Právní předpisy Evropské unie
- 7) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. - předpokládá specifickou činnost soudů, státních zástupců a policie ČR vzhledem k nízkému věku dětí a mladistvých.
- 8) Trestní zákoník č. 40/2009 Sb., - je hlavním pramenem trestního práva.

Prameny trestního práva procesního:

- 1) Ústava České republiky - normativní právní akt s nejvyšší právní silou upravující obecné principy výkonu soudní moci, působnost, pravomoci a organizaci soudů.
- 2) Listina základních práv a svobod - jako součást ústavního pořádku obsahuje principy trestního řízení.
- 3) Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., - je speciální normou vzhledem k trestnímu řádu.
- 4) Zákon o trestním řízení soudním č. 141/1961 Sb., - je základním předpisem, který obsahuje norma trestního práva procesního.

4. Probace

4.1 Pojem probace

Pojem probace pochází z latinského slova „probe“, které znamená zkoušení, ověřování.

„Probací se pro účely tohoto zákona rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen obviněný), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“³

V širším slova smyslu pak probace znamená shromažďování informací o osobě pachatele, jeho sociálním, rodinném a pracovním zázemí. Jde především o zjištění co nejpřesnější situace za účelem vytvoření podkladu pro další rozhodování státního zástupce nebo soudu. Vedle zajištění realizace soudem nebo státním zástupcem uložených sankcí, nejen trestů, ochranných opatření nebo podmíněných upuštění od potrestání, vykonává také specifické činnosti ještě před pravomocným rozhodnutím soudu nebo státního zástupce, zpravidla směřující k přípravě podkladů pro takové rozhodnutí. Pro tento účel se vypracovává probační zpráva před rozhodnutím. V podstatě jde o zprávu shrnující zjištěné poznatky o osobě pachatele, o jeho osobní, sociální a pracovní situaci, zachycující ale také jeho postoj k trestné činnosti a návrhy na způsoby řešení způsobených škod. Zpráva také poskytuje více informací o oběti a jejím postoji k pachateli a o jejích návrzích na řešení následků škod v souvislosti se spácháním trestného činu. Zpráva zároveň obsahuje analýzu potřeb a zdrojů pomoci pachatele, tedy rozbor situace a návrhy probačního pracovníka na vhodné a současně podle situace dostupné způsoby intervencí.

V naší trestní praxi se probační dohled ukládá obviněnému nebo odsouzenému v případě, že státní zástupce nebo soudce považuje za účelné sledovat po určitou dobu chování klienta. Obvykle mu uloží i přiměřené omezení nebo stanoví dodržování určitých povinností (např. podrobit se léčbě ze závislosti na omamných a psychotropních látkách, zdržet se hraní na výherních hracích automatech, sázení na sportovní utkání apod.). Probační a mediační služba poté zajišťuje výkon dohledu nad klientem, během zkušební doby kontroluje plnění uložených omezení a povinností, také mu poskytuje nezbytnou poradenskou pomoc při řešení

³ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 2 odst.1

otázek, na které klient svými silami nestačí (např. hledání bydlení, zaměstnání apod.).

4.2 Funkce probace

Funkcí probace je metodická převýchova a pozitivní ovlivňování pachatele méně závažného trestného činu. Je důležité dosáhnout toho, aby pachatel, který je méně narušen a je u něj pravděpodobnost nápravy, nebyl vystaven negativním zkušenostem z pobytu ve vězení. V důsledku nucené izolace od rodiny a sociálního okolí se může stát nebezpečným pro společnost, ve vězení se přiučit od ostatních recidivistů a nastoupit zločinnou dráhu, ze které již není návratu.

Podstavou probace ale není jen jiná forma sankce než odnětí svobody, ale především jde o nalezení vhodného způsobu k nápravě pachatele. Význam probace spočívá v diferencovanějším přístupu k zacházení s pachateli různých trestných činů, ve využívání účinnějších prostředků k reakci na méně závažnou kriminalitu, než je trest odnětí svobody, a ve vytvoření lepších podmínek a možností k postihu závažnějších trestných činů.

Izolace pachatele trestného činu v nápravném zařízení má jistě své opodstatnění, ale je otázkou, kde je pomyslná hranice, která odděluje vhodné výchovné působení. Ukládáním alternativních trestů nevnímáme pachatele a poškozeného jako izolované jednotky, ale nabízí se nové možnosti řešení jejich konfliktu. Rozvinutím skrytých možností člověka poukazující na jeho dobré stránky a jeho snahu, v něm rozvíjí zlepšení jeho postoje k páčání trestné činnosti v budoucnu.

Probaci zajišťuje pověřený úředník nebo asistent Probační a mediační služby, u kterého probíhá osobní kontakt mezi obviněným a odsouzeným. Probační úředník má právo navštívit svého klienta doma, ale většina setkání probíhá ve středisku Probační a mediační služby. O každém klientovi si vede pověřený úředník záznam v probačním spise. Podrobné informace o průběhu dohledu jsou nejméně jednou za půl roku sdělovány soudci.

4.3 Spolupráce Probační a mediační služby a orgánů činných v trestním řízení

Posláním Probační a mediační služby je kvalifikované zajišťování výkonu alternativních trestů s individuálním přístupem k jednotlivým obviněným, za odborné asistence úředníků a asistentů, směřující k budoucímu řádnému životu pachatelů trestných činů. Probačním dohledem rozumíme cíleně směřovanou činnost probačního pracovníka, která vede k převýchově narušeného jedince. Z důvodu snahy o co nejvhodnější postup při nápravě svěřených delikventů spolupracuje, při výkonu svých činností, Probační a mediační služba se státními orgány a dalšími institucemi.

„Probační a mediační služba postupuje, je-li to účelné, v součinnosti s orgány sociálního zabezpečení, školami a školskými zařízeními, zdravotnickými zařízeními, s registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, zájmovými sdruženími občanů, nadacemi a dalšími institucemi sledujícími humanitární cíle a v případě potřeby tuto součinnost koordinuje z hlediska využití probace a mediace v trestním řízení.“⁴

Úzká spolupráce s orgány zajišťujícími výkon sociálně-právní ochrany dětí je velice důležitá pro zachycení prvních signálů jejich delikventního chování. Zejména u dětí a mladistvých je včasná prevence a vhodné působení pracovníků Probační a mediační služby nadějí pro jejich budoucí život bez problémů se zákonem.

„V souvislosti s výkonem probace a mediace jsou zaměstnanci Probační a mediační služby oprávněni obracet se na státní orgány a právnické i fyzické osoby s dožádáním o sdělení potřebných údajů a tyto jsou povinny, pokud tomu nebrání zvláštní zákon nebo oprávnění v něm uvedené, požadované údaje bez zbytečného odkladu sdělit.“⁵

5. Mediace

5.1 Mediace v trestním řízení

Pojem Mediace má svůj původ v latinském slově „medius, median“, které znamená střed, prostřední. Řešení konfliktu zprostředkováním dohody mezi spornými stranami pomocí mediace se začalo rozvíjet v průběhu šedesátých let 20. století. Kolébkami zrodu byly USA a Kanada, kam přišla v první polovině dvacátého století spolu s čínskými a židovskými přistěhovalci. Trend řešit konflikty mediací se posléze objevil také v Austrálii, na Novém Zélandu a jižní Africe. U nás se začíná využívat teprve počátkem devadesátých let, kdy došlo k velkým společensko-politickým změnám. Začaly být organizovány první semináře a kurzy, zpravidla za pomoci zahraničních kolegů, kteří již měli zkušenosti. Na začátku se pozornost zaměřila především na vzdělávání a posléze na praktické využívání principů mediace.

„Další významnou skutečností, která přispívá k šíření ideje mediace, zavádění mediace do praxe a postupné profesionalizaci mediátorů, je založení Asociace mediátorů ČR. Je to nevládní organizace sdružující mediátory a občany podporující myšlenku a šíření mediace. Založena byla skupinou mediátorů, falcitátorů a trenérů v roce 2000. Většina jejich členů jsou vyškolení odborníci v oblasti řešení konfliktů, a to jak domácími, tak i zahraničními

⁴ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 5 odst.1

⁵ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 5 odst.3

experty. Asociace mediátorů se zaměřuje na vysokou profesionální úroveň poskytování mediačních a falicitačních služeb, vzdělávání profesionálních i dobrovolných mediátorů formou interaktivního výcviku podle vzdělávacích standardů, supervizi a konzultační činnost, zajišťuje akreditované mediátory asociace, chrání klienty.“⁶

„Mediací se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.“⁷

Mediace v trestním řízení je mimosoudní zprostředkování řešení trestního konfliktu mezi poškozeným a obviněným za účasti třetí osoby. Tento způsob řešení konfliktu vychází z přesvědčení, že strany konfliktu jsou schopny velké množství sporů řešit vlastními silami s minimem vnějších zásahů. Konflikt mezi dvěma nebo více účastníky, který vedl k trestnému činu, má být opět předám účastníkům, přičemž mediátor proces řešení provází a podporuje. Poskytuje oběma stranám možnost vyjádřit své pocity, očekávání a potřeby, které vznikly v souvislosti s trestnou činností. Při tomto postupu nejde o to, nalézt viníka, ale přimět obviněného převzít odpovědnost za své jednání, za trestný čin, který je mu vytýkán. Musí být ochoten vypořádat se s činem a poškozeným, případně nahradit vzniklou škodu. Při mediačním jednání má možnost vyjádřit své potřeby, zájmy a pocity také poškozený. Nejde jen o odškodnění hmotných nároků, ale také o uspokojení nehmotné náhrady tím, že se věnuje pozornost emocionálním aspektům, které souvisí s trestným činem.

Výsledky mediačního jednání může státní zástupce nebo soudce využít při svém rozhodování. Může pak uplatnit některou z alternativ trestního řízení. Soudce také při rozhodování o alternativním trestu může přihlédnout k mediaci jako k polehčující okolnosti v trestním řízení. K mediaci může však dojít i v porozsudkové fázi, pokud zúčastněné strany mají zájem ještě konflikt řešit tímto způsobem. K těmto mediacím dochází většinou v rámci výkonu dohledu, který byl uložen odsouzenému. Mediaci však v tomto případě musí vykonávat jiný úředník než ten, který vykonává dohled, aby byla zajištěna nestrannost mediátora a nevznikl pocit ohrožení u některého z účastníků.

⁶ Holá, L.: Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů, Grada Publishing 2003, str.164

⁷ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů , § 2 odst.2

5.2 Formy mediace

Formy mediace jsou vlastně formami komunikace mezi poškozeným a obviněným. Mediáci je možné charakterizovat jako „komunikaci stolovou“. Charakterizuje ji situace tzv. kulatého stolu, která zdůrazňuje rovnocennost všech zúčastněných stran v komunikaci. Mediátor má za úkol usměrňovat dialog mezi nimi, popřípadě i mezi jejich blízkým sociálním okolím. Definovat formy mediace znamená spíše vymezit prostor, ve kterém se mediace pohybuje, ve skutečnosti se prolínají a vzájemně doplňují, konkrétní mediace bývá směsí forem, přístupů a stylů.

Základní rozdělení forem mediace lze definovat jako přímou a nepřímou. Přímá mediace spočívá v přímém setkání poškozeného a obviněného za účasti pracovníka Probační a mediační služby v roli mediátora. Při individuálních i společných schůzkách mediátor usnadňuje klientům vzájemnou komunikaci, pomáhá při vyjasňování právních informací, sporných témat a podporuje je v aktivním hledání způsobu řešení celého případu. O nepřímou mediaci jde tehdy, kdy se obviněný a poškozený z různých důvodů společně nesetkají a k řešení následků trestné činnosti dochází zprostředkovaně v rámci individuálních schůzek s mediátorem.

Jednou z forem mediace je mediace zaměřená na řešení konfliktu. Vztahy mezi účastníky zde nejsou podstatné, nejdůležitějším cílem je naformulování dohody. Mediátor tu zastává řídicí roli a jednání jasně vede a strukturuje. Naproti tomu mediace zaměřená na schopnosti řešit konflikt produkuje změnu vztahů a dovedností. Mediátor není tak přímý jako v předchozím bodě, ale snaží se, aby byli klienti v budoucnu schopni řešit konflikt samostatně. V případech, kdy je důležitá důvěra v nestrannost mediátora, se využívá mediace se zdůrazněnou neutralitou. S účastníky konfliktu je dohodnut pouze čas a místo schůzky, mediátor se s případem ani klienty předem neseznamuje a o věci má jen takové informace, které mu jeho klienti během jednání poskytnou. Naopak shromažďování co největšího množství relevantních informací před započítím samotného procesu mediace je typické pro mediaci se zdůrazněnou efektivitou. Tato volnější forma mediace je vhodná pouze tam, kde nemohou vzniknout zásadní pochybnosti o nestrannosti mediátora.

Dále můžeme jmenovat krizovou mediaci, která řeší jen určité aspekty konfliktu těsně po jeho vzniku. Výsledkem je pouze rámcová dohoda, přímo související se vzniklou krizí, která může být rozvinuta dalšími formami mediace. V situacích, kdy je potřeba řešit mnoho dílčích problémů, nebo je případ velmi komplikovaný, je vhodné použít týmovou mediaci. Ta je vedena týmem mediátorů, minimální variantou je vedoucí mediátor a mediátor v roli pozorovatele, který poskytuje zpětnou vazbu a důležité poznatky o atmosféře mediace.

U rodinné mediace se nejvíce osvědčila týmová mediace muž - žena, u složitých a komplikovaných případů se používají vícečetné mediační týmy. Kyvadlová mediace znamená, že klienti zůstávají fyzicky odděleni a mediátor zde slouží jako zprostředkovatel vzájemných vzkazů, čímž však podstupuje riziko, že poruší neutralitu a nestrannost. Mediace v zastoupení se používá především při komunikaci mezi pachatelem a obětí sexuálního deliktu, napadeného policisty nebo jiných osob, které se obávají přímého kontaktu s pachatelem. Zastupující by však měl být dostatečně informován o situaci a potřebách zastupované strany, aby je mohl kompletně sdělovat.

5.3 Principy mediace

Konflikt vzniká z různých příčin, vyžaduje interdisciplinární přístup, pro jeho řešení je důležité využívat všechny poznatky z různých vědních oborů, jako je sociologie, sociální práce, psychologie, právo a teorie řízení. Přesně stanovit univerzální principy je obtížné, přesto lze definovat ty, které jsou významné a určující pro správnou mediaci, kdy naplnění jednoho je předpokladem pro správné uplatnění dalšího, a lze mezi ně zařadit tyto:

- a) Dobrovolnost - pachatel i poškozený mají zájem se vzájemně domluvit a vyřešit jejich spor metodou mediace, většinou to bývá jejich první dohoda, kdy pozitivní zkušenosti kooperací pozitivně ovlivní jejich důvěru v sebe navzájem, která posílí jejich ochotu pokračovat v započaté spolupráci.
- b) Důvěrnost - je velice důležitá pro snadnější komunikaci mezi pachatelem a poškozeným, informace sdělené během mediace jsou citlivé, proto je není možné zveřejňovat. Důvěra je víra v schopnosti a nestrannosti mediátora při řešení vzniklého konfliktu.
- c) Změna soupeření na spolupráci - předpokladem mediace je počáteční soupeření mezi pachatelem a poškozeným tak, aby se navzájem dohodli na vině v nastalém konfliktu, postupně přecházející v spolupráci, která je výsledkem procesu mediace.
- d) Orientace na budoucnost - minulé události, které již proběhly mezi pachatelem a poškozeným, jsou sice v procesu mediace důležité, ale jen pro to, abychom se poučili z předešlých chyb, vypořádali se s nimi, a svoji pozornost plně zaměřili na budoucnost.
- e) Pochopení odlišností - účastníci konfliktu se zaměřují hlavně na svoje postoje, názory a zájmy, pro zrod důvěry mezi stranami konfliktu je ale důležité i pochopení výkladu vzniklé situace druhou stranou konfliktu.
- f) Hledání nových možností - mediátor řeší vzniklý konflikt mezi pachatelem a poškozeným osvědčenými prostředky, které ovládá, pokud to však nepřinese očekávaný výsledek, musí začít hledat nové alternativní řešení.

- g) Nestrannost - mediátor musí řešit jen takové konflikty, u kterých si je jistý, že bude objektivní a nestranný k oběma stranám. Ve chvíli, kdy zjistí, že není schopen zajistit svoji neutralitu, je povinen odstoupit a případ předat jinému mediátorovi.
- h) Svoboda rozhodování - pachatel i poškozený mají možnost uvažovat o všech návrzích řešení jejich konfliktu svobodně, a podle svého uvážení je přijmout nebo nepřijmout.
- i) Převzetí zodpovědnosti - základním předpokladem pro úspěšnou mediaci je přijetí zodpovědnosti pachatele za spáchaný trestný čin.

6. Činnost Probační a mediační služby v České republice

6.1 Poslání a činnost Probační a mediační služby v České republice

Posláním Probační a mediační služby je přispívat a asistovat při naplňování trestní spravedlnosti v České republice, především vytvářením podmínek pro uplatnění alternativních postupů v trestním řízení a zajištění výkonu alternativních trestů včetně nalezení účinné reakce na spáchaný čin. Za tím účelem provádí probaci a mediaci, podílí se na řešení sporů mezi obviněnými a poškozenými. Svými činnostmi usiluje o urovnání konfliktních stavů v souvislosti s trestním řízením a o snižování rizik opakování trestné činnosti.

Činnosti Probační a mediační služby probíhají v jednotlivých fázích trestního řízení. Zpravidla začínají zahájením trestního řízení, výjimkou je pouze uplatnění mediace, kdy je konflikt mezi pachatelem a poškozeným urovnán ještě ve stádiu před zahájením trestního stíhání, a končí postupem po právní moci rozhodnutí a jeho výkonem. Významnou úlohu hraje právě skutečnost, zda již bylo v dané věci rozhodnuto soudem nebo státním zástupcem. To je velice důležité především z hlediska zapojení obviněného do kontaktu s pracovníky Probační a mediační služby, který může být přinucen do spolupráce s nimi, nebo se zapojí dobrovolně. Z tohoto důvodu se rozdělují postupy Probační a mediační služby na ty, které jsou ve stádiu před rozhodnutím nebo po rozhodnutí soudu a státního zástupce.

Činnost ve stádiu před rozhodnutím sice probíhá v rámci trestního řízení, ještě ale nebylo vydáno konkrétní rozhodnutí soudu nebo státního zástupce v projednávaném případě. Jde především o objasnění příčin a okolností, za kterých se stal trestný čin, a v případech, které jsou méně závažné, vytvořit podmínky pro uložení trestu nespojeného s odnětím svobody. U obviněného jde hlavně o to, aby si uvědomil, co svým nezákonným jednáním způsobil, jaké to bude mít následky, a pokusit se u něho vyvolat snahu řešit následky, které způsobil. Zároveň je seznámen s možností alternativního řešení jeho případu. U poškozeného se snaží

úředníci a asistenti Probační a mediační služby zmírnit následky, které mu byly trestným činem způsobeny, ujasnit mu možnosti odškodnění a nabídnout aktivní podíl na řešení vzniklé situace. Také on je seznámen s možností alternativního řešení trestní věci.

„Mediace je tedy v tomto pojetí chápána jako cesta, která usnadňuje řešení určité trestní věci mimo standardní trestní řízení a současně posiluje odpovědnost oběti trestného činu i obviněného za hledání tohoto řešení. Oba vždy mají volbu, zda chtějí možnosti mediace při řešení svého případu využít, či nikoliv. V nejobecnější rovině je smyslem mediace zprostředkování alternativního řešení konfliktu spojeného se stíhanou trestnou činností, objasnění příčin této trestné činnosti, urovnání vzájemných vztahů mezi obviněným a obětí, vytvoření podmínek pro maximálně možný individuální přístup k případu a účinná prevence recidivy trestné činnosti.“⁸

V mediačním procesu jde hlavně o to, aby dialog mezi obviněným, obětí a jejich sociálním okolím probíhal v jiném, „přátelštějším duchu“, než který bývá u soudního přelíčení. Smyslem je především to, aby obviněný porozuměl svému nezákonnému jednání, převzal za něj osobní odpovědnost, a odčinil to, co svým činem způsobil. Mediátor se v tomto procesu účastní jako prostředník mezi poškozeným a obviněným, snaží se to, aby došlo k nápravě nebo zmírnění následků způsobených trestným činem.

Ve stádiu po pravomocném rozhodnutí soudu nebo státního zástupce jsou veškeré činnosti úředníků a asistentů Probační a mediační služby zaměřeny na zajištění výkonu rozhodnutí a dohledu. Odsouzený pachatel je musí respektovat, a je k němu již přístupováno s důrazem na přinucení vzhledem k pravomocnému rozhodnutí soudu. Pro případ, že by odmítal spolupracovat, mu jsou sděleny následky jeho jednání, které mohou vést až k pokračování v trestním stíhání a případnému následnému rozhodnutí o uložení trestu. Velice důležité je nejen klienta Probační a mediační služby „zastrašovat“ tím, co bude, pokud nesplní soudem uložené podmínky, ale také je nutné ho odborně vést a pomáhat mu při zvládnutí problémů, které vznikly. Jedná se nejen o kontrolu jeho chování, ale i podporu při obnovování zpřetrhaných rodinných a sociálních vazeb s jeho nejbližším okolím tak, aby v budoucnu vedl řádný život bez dalšího konfliktu se zákonem. Dále se snaží klienta vhodně motivovat k lepšímu životnímu stylu, hledání zaměstnání, posílení jeho odpovědnosti za spáchaný čin a přijetí uloženého postihu. Také poškozenému je věnována pozornost pracovníků Probační a mediační služby, kdy jsou mu sdělovány informace o povaze a smyslu uloženého rozhodnutí pachateli trestného činu, v případě, který se ho bezprostředně dotýká. Také je mu

⁸ Sotolář,A., Půry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.21-22

poskytnuta odborná pomoc při nelehkém vyrovnávání se s psychickými problémy, které se mohou vyskytnout jako následek na něm spáchaného trestného činu.

6.2. Cíle Probační a mediační služby v České republice

Probační a mediační služba České republiky chce na poli trestní spravedlnosti usilovat zejména o dosažení těchto cílů:

1) Integrace pachatele - Probační a mediační služba usiluje o začlenění obviněného resp. pachatele do života společnosti bez dalšího porušování zákonů. Integrace je proces, který směřuje k obnovení respektu obviněného k právnímu stavu společnosti, o jeho uplatnění a seberealizaci.

2) Participace poškozeného- Probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do „procesu“ vlastního odškodnění, o obnovení jeho pocitu bezpečí, integrity a důvěry ve spravedlnost.

3) Ochrana společnosti - Probační a mediační služba přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

6.3. Principy Probační a mediační služby v České republice

Probační a mediační služba České republiky by měla vytvářet vhodné předpoklady k tomu, aby méně závažné trestné činy mohly být projednávány ve zvláštních druzích trestního řízení, aby mohl být uložen trest nespojený s odnětím svobody, nebo aby byla vazba nahrazena jiným opatřením. Za tímto účelem se snaží Probační a mediační služba vycházet z těchto principů:

- a) účinná kontrola pachatelů trestných činů
- b) motivace pachatele k odpovědnosti za spáchaný trestný čin
- c) motivace pachatele trestného činu k budoucímu životu bez konfliktu se zákonem
- d) zvláštní péče obviněným mladistvým a osobám blízkým jejich věku
- e) přispívání ke koordinaci sociálních a terapeutických programů práce s obviněnými, zejména jde-li o mladistvé a uživatele omamných a psychotropních látek
- f) efektivní, rychlé a dostatečné řešení případů
- g) účinná kontrola pachatelů trestných činů
- h) přispívání k ochraně práv osob, které byly poškozeny trestným činem
- i) poskytování příležitosti oběti stát se aktivním aktérem řešení případu trestného činu, který byl spáchan, možnost vyjádřit svůj postoj a představy o formě nápravy

„Základním posláním mediátorů a probačních úředníků, k němuž není zapotřebí součinnosti s orgány činnými v trestním řízení, je v souvislosti s uplatněním narovnání především činnost směřující k řešení konfliktu spojeného s trestním činem a ke zprostředkování kontaktu mezi obviněným a poškozeným; patří sem ale i samotné vyjednávání o výši náhrady škody, či odčinění jiné újmy a při její realizaci.“⁹

Klienty Probační a mediační služby se v tomto smyslu stávají nejen obvinění pachatelé trestného činu, ale také osoby poškozené tímto činem a celé jejich sociální okolí. Velice důležitým se stává navození vhodné „spolupráce“ a uvědomění si vztahu mezi pachatelem a poškozeným tak, aby sami měli zájem na řešení případu. Dokud se nepodaří úředníkům Probační a mediační služby tento vztah navodit, je spolupráce mezi nimi velice obtížná.

6.4 Působnost Probační a mediační služby v České republice

Před zřízením Probační a mediační služby jako organizační složky státu, působily probační a mediační úředníci v sídlech okresních soudů. Jejich činnost byla právně upravena jen okrajově zákonem č.189/1994 Sb. o Vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších předpisů. Jejich činnost podléhala obecným předpisům, které upravují organizaci práce a plnění úkolů spojených s výkonem soudnictví a alternativními tresty podle trestního zákona a trestního řádu.

Dne 14.července 2000 se usnesl parlament na zákoně č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, který je účinný od 1. ledna 2001. V rozsahu tohoto zákona, trestního zákona a trestního řádu provádí veškeré potřebné úkony související s probací a mediací ve věcech projednávaných v trestním řízení.

V čele Probační a mediační služby stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti. Jeho nejdůležitějším úkolem je udržet bezproblémový chod organizace, zajištění kvalitně vyškolených probačních úředníků a asistentů, a dostatečné finanční a materiální zabezpečení.

„Plnění úkolů Probační a mediační služby ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů (dále jen „okresní soudy“). Střediska Probační a mediační služby (dále jen „střediska“) působí v sídlech okresních soudů, která jsou současně sídly krajských soudů nebo Městského soudu v Praze, zajišťují úkoly Probační a mediační služby i ve vztahu k těmto soudům, příslušným státním

⁹ Sotolář,A., Púry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.21-22

zastupitelstvím a policejním orgánům.“¹⁰

6.5 Postavení úředníků Probační a mediační služby v České republice

Na jednotlivých střediscích působí jako zaměstnanci úředníci a asistenti, kteří vykonávají probační a mediační činnost. Úředníci jsou pověřeni řešením náročnějších úkolů, které vyžadují vysokou odbornou úroveň a kvalifikované vzdělání. Asistenti zabezpečují provádění méně složitých úkolů podle pokynů úředníka Probační a mediační služby, včetně administrativně technických prací. Pracovní poměr úředníků a asistentů Probační a mediační služby se řídí zákoníkem práce.

„Úředník Probační a mediační služby musí být bezúhonný a způsobilý k právním úkonům a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby.“¹¹

„Asistentem Probační a mediační služby se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je způsobilá k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední.“¹²

Na úředníky Probační a mediační služby jsou kladeny vysoké nároky na odbornou připravenost a další vzdělávání. Jejich postavení při výkonu činností má specifickou povahu, která vyžaduje interdisciplinární přístup k řešení jednotlivých problémů. Nepřehlédnutelnou skutečností je i to, že konečný výsledek jejich aktivit závisí do značné míry i na jejich přirozené autoritě. Tuto autoritu si musí sami vybudovat tím, že budou ke klientům nekompromisní ve vyžadování plnění povinností, které jim uložil soud, zároveň však musí při jednání přistupovat obezřetně a s porozuměním.

Důležitými vlastnostmi úředníka Probační a mediační služby jsou komunikační schopnosti a dovednosti, umění předcházet a řešit konfliktní situace a základní znalost právní problematiky, především v oblasti práva, filozofie, pedagogiky, sociologie a psychologie. Také u asistenta Probační a mediační služby jsou kladeny vysoké nároky na jeho odbornou úroveň, sice o něco nižší než na úředníka, přesto však musí být připraven na řešení vzniklých situací. Z tohoto důvodu je u asistenta stanoven minimální věk 21 let a získání úplného středoškolského vzdělání v oblasti společenskovední. Úředníci a asistenti jsou dále povinni se

¹⁰ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů , § 3 odst.2

¹¹ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů , § 6 odst.2

¹² Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů , § 6 odst.3

vzdělávat a prohlubovat si své odborné znalosti tak, aby je potom v dostatečné míře uplatnili při řešení konfliktů mezi klienty.

„Rozsah a obsah kvalifikačního vzdělávání a odborné zkoušky pro úředníky a obsah specializačního kursu pro asistenty Probační a mediační služby stanoví Statut Probační a mediační služby.“¹³

Systém vzdělávání úředníka Probační a mediační služby je založen na absolvování vzdělávacího programu zakončeného odbornou zkouškou, který je kvalifikačním předpokladem pro výkon funkce. Tento program trvá dvanáct měsíců, zahrnuje teoretickou výuku a přípravu v oblasti práva, společenských disciplín, sociální práce a komunikačních dovedností. Další odborné vzdělávání zahrnuje zejména účast na odborných seminářích za účelem udržování a prohlubování znalostí.

Asistenti po nástupu do zaměstnání u Probační a mediační služby vykonají specializační kurz a další postupné odborné vzdělávání. Specializační kurz je rovněž dlouhý dvanáct měsíců a zakončuje se ověřením získaných znalostí. Měl by být založen především na kombinaci teoretické výuky a praktických výcvikových programů, doplněných o předané zkušenosti kolegů na jednotlivých střediscích Probační a mediační služby.

6.6 Práva a povinnosti úředníků Probační a mediační služby v České republice

K provádění probační a mediační činnosti jsou úředníkům dána určitá oprávnění, ale i povinnosti, které musí dodržovat. Zejména jsou oprávněni obracet se na státní orgány, právnické a fyzické osoby, s dožadáním o sdělení potřebných údajů k případu, který právě řeší. Pokud tomu nebrání zvláštní zákon nebo oprávnění v něm uvedené, jsou dotčené subjekty povinny tyto údaje bez zbytečného odkladu sdělit.

„Úředník Probační a mediační služby je při výkonu své funkce povinen řídit se zákony, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce, které však nesmí směřovat ke způsobu a výsledku prováděné mediace. Přitom musí postupovat odpovědně, respektovat a chránit lidská práva a svobody, důstojnost člověka a vyvarovat se jednání, které by mohlo vést ke zmaření účelu trestního řízení nebo vzbuzovalo pochybnosti o jeho objektivitě a nestrannosti. Při nedodržení těchto povinností může předseda senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státní zástupce věc úředníkovi Probační a mediační služby odejmout.“¹⁴

¹³ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 6 odst.5

¹⁴ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 7 odst.1

Úředník Probační a mediační služby má oprávnění si zjistit, jaké je stanovisko obviněného k podmíněnému zastavení trestního stíhání, k uložení trestu obecně prospěšných prací nebo k uložení jiného trestu, který není spojený s odnětím svobody. Jestliže je soudem, nebo v přípravném řízení státním zástupcem, rozhodnuto o schválení narovnání, zjišťuje úředník Probační a mediační služby stanovisko obviněného i poškozeného.

„Poruší-li obviněný podmínky, omezení či povinnosti stanovené mu v rámci dohledu, nebo omezení či povinnosti uložené mu v rámci některého trestu nespojeného s odnětím svobody, podmíněného zastavení trestního stíhání anebo podmíněného propuštění prováděného úředníkem Probační a mediační služby, informuje o tom úředník předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce. Při méně závažném porušení stanovených podmínek, omezení či povinností může úředník Probační a mediační služby upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu nebo samosoudce a v přípravném řízení státního zástupce.“¹⁵

Do trestních spisů, které jsou vedeny u soudu, státního zastupitelství nebo Policie České republiky, má právo v mezích působnosti Probační a mediační služby úředník nahlížet, psát si poznámky a výpisky, a pořizovat si kopie spisů.

Úředníci a asistenti Probační a mediační služby jsou při výkonu své funkce povinni se řídit platnými zákony, mezi něž patří především zákon o Probační a mediační službě, trestní zákon a trestní řád, jinými právními předpisy a pokyny předsedy senátů nebo samosoudce, v přípravném řízení pak státního zástupce. Musí se přitom vyvarovat chyb, které by směřovaly ke zmaření účelu trestního řízení. Zároveň musí jednat objektivně, nestranně, a respektovat ochranu lidských práv, svobod a důstojnosti člověka. Pokud by předseda senátu, samosoudce nebo v přípravném řízení státní zástupce zjistil, že došlo k porušení těchto práv a povinností, musí případ úředníkovi odejmout a přidělit ho jinému, nezaujatému.

„Úředník i asistent Probační a mediační služby jsou vyloučeni z provedení úkonů probace nebo mediace z obdobných důvodů, které zákon stanoví pro vyloučení orgánů činných v trestním řízení. Jakmile se úředník nebo asistent dozví o skutečnostech, pro které by mohl být vyloučen, oznámí to neprodleně předsedovi senátu nebo samosoudci a v přípravném řízení státnímu zástupci. V řízení může do doby, než je o vyloučení rozhodnuto, učinit jen takové úkony, které nesnesou odkladu.“¹⁶

¹⁵ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 7 odst.3

¹⁶ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 8 odst.1

O vyloučení z případu, který byl svěřen úředníkovi nebo asistentovi Probační a mediační služby, rozhoduje předseda senátu nebo samosoudce usnesením. V přípravném řízení o tom rozhodne státní zástupce, proti tomuto rozhodnutí není přípustný žádný opravný prostředek. Pokud bylo rozhodnuto předsedou senátu nebo samosoudcem a v přípravném řízení státním zástupcem, že úředník nebo asistent je vyloučen z případu jemu přidělenému, je určen jiný pracovník Probační a mediační služby, kterému bude odejmutý případ přidělen.

„Úředník i asistent Probační a mediační služby jsou povinni i po skončení pracovního poměru zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvěděli v souvislosti s výkonem své funkce. Povinnosti mlčenlivosti se při výkonu probace nemohou dovolávat ve vztahu k policejnímu orgánu, soudu nebo státnímu zástupci. Stejně se nemohou dovolávat mlčenlivosti vůči ministerstvu, pokud jde o údaje potřebné k plnění závazků podle vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána.“¹⁷

„Úředníka ani asistenta Probační a mediační služby nelze v návaznosti na jeho mediační činnost vyslýchat ke skutkovým okolnostem, které se dozvěděl při zprostředkování řešení sporu nebo v souvislosti s ním a které se neprojevíly při uzavírání dohody mezi obviněným a poškozeným, s výjimkou případů zákonem uložené povinnosti překazít spáchání trestného činu nebo oznámit trestný čin.“¹⁸

7. Alternativní řešení trestních věcí mladistvých

7.1 Význam a smysl alternativních trestů

Do roku 2003 byla kriminalita mládeže řešena platnou úpravou trestního zákona jako u dospělých, pouze s malými odchylkami, škála trestů byla velmi omezená. Na potřebu změn v této oblasti poukazovali již mnoho let jak samotní soudci tak i vychovatelé, psychologové a pedagogové.

Zásadním nedostatkem právní úpravy trestního postihu mladistvých pachatelů byla nedostatečná diferenciací jejich trestní odpovědnosti, nepřihlížející k jiné genezi, povaze a projevům jimi spáchané trestné činnosti. Přitom právě věková specifika dospívajících vyžadují odlišný přístup. Stoupající kriminalita dětí a mladistvých vyzývala k hledání nových, účinnějších způsobů, které by v budoucnu tento nepříznivý vývoj zvrátily.

V roce 2004 byl uveden v platnost nový Zákon č. 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže

¹⁷ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 9 odst.1

¹⁸ Zákon č. 257/2000 Sb.: o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, § 9 odst.2

za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Tento zákon zavedl odstupňovaný a vnitřně provázaný systém opatření pro mládež, nabízející škálu možností, jak reagovat na jejich delikvenci, čímž se vytváří podmínky pro potřebnou individualizaci řešení konkrétních případů. Prioritní je zde zájem na ochraně mládeže před škodlivými vlivy, na vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj, na obnově jejich jednáním narušených sociálních vztahů a dosažení toho, aby v budoucnu bylo co nejvíce omezeno páchaní protiprávních činů. „V novém postupu řešení trestních věcí mládeže se odráží Matějčkové zásady jak zacházet s výchovnými prostředky.“¹⁹

V soudních řízeních vedených podle tohoto zákona se uplatňuje princip upřednostnění výchovy před represí, tj. přísnější opatření lze použít pouze tehdy, jestliže by mírnější opatření a projednání věci před soudem nevedlo k dosažení účelu zákona. I tady lze srovnat s Matějčkem - „používání krajních výchovných prostředků vede mezi jiným k tomu, že si dítě vytváří jako reakci na ně krajní, nezdravé postoje. Příliš silné tresty vedou buď k útlumu, k pasivitě, apatii, nebo naopak ke vzdoru, vzpouře, touze po pomstě. Přehnané tresty nemohou totiž zapadnout dobře do představy spravedlnosti, kterou si dítě postupem věku vytváří a která v době puberty bývá už zřetelně vyhraněná.“²⁰

Každou trestní věc dětí a mladistvých je potřeba řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti trestného činu, osobnost dospívajícího a jeho zdravotní stav, ale i potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy, to všechno vyžaduje natolik odlišný přístup orgánů činných v trestním řízení, včetně maximálního využívání alternativ k trestům odnětí svobody a podstatně intenzivnějšího zapojení úředníků Probační a mediační služby.

7.2 Alternativní tresty u mladistvých pachatelů

Alternativní opatření a tresty byly a doposud jsou určeny pro pachatele méně závažných trestných činů, jinými slovy pro pachatele s "lepší perspektivou". Tím rozumíme i mladistvé a děti páchající trestnou činností. Nová právní úprava nabízí různorodé přístupy a postupy k nápravě dětí a mladistvých. Zákon č. 218/2003Sb O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže přináší i novou terminologii, která více odpovídá filozofii celého zákona, který je orientován do budoucna a těžiště jeho zájmu proto logicky spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě. Jedním

¹⁹ Matějček, Z.: Po dobrém, nebo po zlém? Portál 1993, str. 64

²⁰ Matějček, Z.: Po dobrém, nebo po zlém? Portál 1993, str. 70

z nových termínů, který zákon užívá, je „provinění“. Tímto termínem nahrazuje vžitý termín trest. Zákon diferencuje také dvě věkové kategorie „dětí“ a „mladiství“.

Dítě, které v době spáchání činu nedovršilo patnáctý rok svého věku, proto není podle tohoto zákona trestně odpovědné. Proti takovému dítěti, které se dopustilo činu jinak trestného, lze však použít opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně, neboť i tyto činy vyžadují vhodnou reakci. Tato opatření uloží soud mládeže, nikoli však v trestním, ale v občanském soudním řízení, a to buď podle tohoto zákona nebo podle zákona o rodině v návaznosti na zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Takový postup dovoluje lépe přihlídnout ke specifikům, která se vážou k této skupině mládeže, ale zároveň opatření ukládaná soudem pro mládež, který je specializovaný na projednávání delikventního chování mládeže, mohou být i dostatečně razantní tak, aby bylo zajištěno náležité ovlivnění dalšího chování dítěte mladšího patnácti let, a to v návaznosti na jeho případná předchozí, týmž soudem projednávaná delikventní jednání.

Mladistvým je podle tohoto zákona ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Za provinění jim lze uložit opatření výchovné, ochranné a trestní.

Mezi výchovné opatření patří:

- a) probační program
- b) dohled probačního úředníka
- c) výchovná omezení
- d) výchovné povinnosti
- e) napomenutí s výstrahou

„Výchovná opatření může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce ukládat se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, již v průběhu trestního řízení, a to nejdéle do jeho pravomocného skončení. Mladistvý může kdykoli v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení svůj souhlas odvolat prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení. Výkon výchovného opatření tím končí.“²¹

Mezi ochranné opatření patří: ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova. Hlavním snahou je pozitivní ovlivnění duševního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti.

²¹ Zákon č. 218/2003 Sb.: O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění poz. předpisů, § 15 odst. 3

Mladistvému může uložit soud pro mládež ochrannou výchovu, pokud:

- a) o výchovu mladistvého není dostatečně postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, ve které žije
- b) dosavadní výchova mladistvého byla silně zanedbána, což ho vedlo k páčání trestné činnosti
- c) rodinné prostředí ve kterém mladistvý žije, neposkytuje dostatečnou záruku kvalitní a řádné výchovy, uložení výchovných opatření nepostačuje k jeho nápravě

„Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.“²²

Výkonem trestního opatření nesmí být ponižována lidská důstojnost mladistvého, a musí být vytvořeny co nejlepší podmínky pro jeho nápravu tak, aby se zařadil do normální společnosti a nepokračoval v páčání trestné činnosti.

„Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžité opatření,
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) domácí vězení,
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- k) odnětí svobody nepodmíněné.“²³

7.3 Příčiny kriminality mladistvých pachatelů

Mladistvé pachatele trestných činů vede k páčání trestné činnosti celá řada příčin, některé z nich lze vysledovat a zařadit do těchto kategorií:

²² Zákon č. 218/2003 Sb.: O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění poz. předpisů, § 22 odst. 2

²³ Zákon č. 218/2003 Sb.: O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění poz. předpisů, § 24 odst. 1

a) Dědičnost

Dědičnost je jeden z mnoha faktorů, které mají vliv na formování osobnosti člověka. Genetické dispozice mají jistě vliv na hyperaktivitu nebo snížené sebeovládání, přesto to ještě neznamená, že dítě pocházející z „narušené rodiny“ bude v budoucnu delikventem, genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost ovlivnění jeho chování a vývoje.

„Velmi mnoho mladých lidí, zejména mladých mužů, a zejména těch, kteří žijí ve velkých městech, se někdy dopustí činů, které překračují hranice zákona. Většina z nich není nikdy vyšetřována ani dopadena. Existuje tedy mnoho mladistvých „delikventů“, kteří se nikdy nedostanou do žádného vzorku zkoumaných osob. Na to, aby se někdo stal dospělým pachatelem trestné činnosti, potřebuje dospívat osmnáct let, během nichž už může - ale nemusí - páchat trestnou činnost jako mladistvý. U mladého člověka je obtížnější než u dospělého předpovědět, kam bude jeho životní dráha směřovat. Delikventní chování mladistvého může být jen ojedinělou epizodou, nebo začátkem zločinecké kariéry.“²⁴

b) Konstituce

Pachatelé, kteří mají narušený zdravý vývoj osobnosti, ovlivněný syndromem hyperaktivity, vrozenými osobními dispozicemi a příslušností k pohlaví. Syndrom hyperaktivity byl diagnostikován po druhé světové válce, nejnápadnějšími znaky u dětí je kolísání nálad a pozornosti, neklid, impulzivní chování a nápadná neobratnost. Postihuje přitom nejméně pět procent dětí, mnohem častěji chlapce než děvčata, podle epidemiologických studií pět až šest chlapců na jedno děvče.

„Dlouhodobé sledování hyperaktivních dětí ukazuje, že jejich potíže nemizí v období dospívání, jak tvrdila starší medicína, psychologie a pedagogika. Tyto děti mají v dospívání i v dospělosti větší potíže v adaptaci na společenské prostředí než ostatní děti. Syndrom hyperaktivity je spojován s takovými znaky chování adolescenta, jako jsou impulzivita, agresivita, záchvaty vzteku a snížené sebehodnocení. Několik desítek procent těchto dětí je v dospělosti klasifikováno psychiatry jako anomální nebo psychopatické osobnosti.“²⁵

Vrozené osobní dispozice má každý člověk od narození zděděné po svých rodičích. Psychopatie je pojímána jako vrozená osobní dispozice, která odlišuje pachatele od ostatních lidí. „Psychopatie, popřípadě i oba další typy odchylek od normy, jsou diagnostikovány u pachatelů trestné činnosti velmi často. U mladistvých je ovšem nesnadné odlišit povahové změny vyvolané bouřlivěji probíhajícím dospíváním od stálých povahových rysů, popřípadě

²⁴ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 23

²⁵ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 29

od projevů procesuálního psychického onemocnění. Tentýž symptom - např. nápadné klackovitě, obhroublé chování - může být projevem, jenž po dosažení dospělosti beze stopy zmizí, může být také projevem stálé osobní struktury, ale může být i prvním příznakem začínající hebefrenií formy schizofrenie.²⁶

Příslušnost k pohlaví je dalším důležitým znakem pro posuzování kriminality mládeže, protože podle statistik se muži dopouštějí častěji trestných činů než ženy. Postupně se díky emancipaci a snahou o rovnoprávnosti mezi pohlavími začínají ženy dotahovat na muže, přesto zatím nemá ženská kriminalita zdaleka tak vysokou míru jako u mužů.

c) Rodina

Rodina je tradičně považována za jeden z hlavních činitelů, jenž svým selháváním umožňuje dětem páchání trestné činnosti. Někteří pachatelé pocházejí z rodin, které jsou neúplné, rozvrácené nebo jejich rodiče vedou delikventní způsob života. V posledních letech klesá počet sňatků a porodnost, a naopak je stále více rozvedených rodin, ve kterých pečuje o zdravý vývoj dítěte jen jeden rodič.

Kvalita vazby mezi dítětem, matkou a ostatními členy rodiny je velice důležitá pro jeho osobnostní vývoj. Rodinné prostředí, které je chladné a o dítě není projevován láskyplný zájem, nebo u dětí které rodinné vazby nepoznaly vůbec, přispívá k nezdravému vývoji a pozdějším poruchám vedoucí k delikventnímu prostředí.

„Způsob řešení konfliktů v rodině má nepochybně vztah k delikventnímu chování dětí. Řadou výzkumů je potvrzeno, že děti vyrůstající v rodinách, kde je mnoho otevřených konfliktů mezi rodiči, mají větší sklon ke kriminálnímu chování než děti vyrůstající v klidném rodinném prostředí. Také konflikty dítěte se sourozenci předpovídají vyšší riziko delikvence.“²⁷

d) Osobnost

Osobnost mladistvého pachatele trestného činu bývá často nesprávně posuzována a podceňována ze strany veřejnosti, která trpí zafixovanými předsudky o typickém mladém delikventovi. Jenže právě podcenění jejich schopností „obrat“ a přesvědčit obyčejné lidi, kteří ve většině případů disponují lepším vzděláním, z nich dělá dokonalé pachatele schopné vytáhnout z nich věci nebo peníze, prostě vše co se jim hodí.

„Delikventní chování je některými autory přímo vysvětlováno jako pokus člověka s nízkým sebehodnocením zvýšit pocit vlastní hodnoty kriminálním činem v podmínkách,

²⁶ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 31

²⁷ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 48

kteře mu neumožňují, popřípadě blokují běžnou, společensky přijatelnou formu potvrzování vlastní hodnoty studijními výsledky, prací, sportovními výkony, úspěšně realizovaným vztahem k člověku opačného pohlaví, založením rodiny atp. Kriminalita by z tohoto hlediska byla jakýmsi obranným mechanismem.²⁸

e) Škola

Škola je první instituce, kde si dítě získává první návyky a názory, největší autoritou je pro něj pan učitel a také si buduje svou pozici mezi spolužáky ve třídě. Stát, který chce podporovat prosperující společnost, má zájem na co nejlepší úrovni vzdělání pro své obyvatele. Musí však dohlížet na to, aby nebyly podporováni jen nadaní žáci z „dobrých rodin“, ale také musí dbát na dostatečné vzdělání u žáků méně nadaných a sociálně slabých. Kriminalita mládeže je často spojena s nedokončeným základním vzděláním, následnou nezaměstnaností, nemajetností a nízkou motivací k práci.

„Pro vývoj dítěte tedy může být kritická schopnost učitele zvládat „neklid“, „nekázeň“ a „nezájem“ dětí takovým způsobem, aby nebyl poškozován dobrý vztah k učiteli ani jejich sebehodnocení. Komunikování s dětmi, které je ze strany dospělého soustředění jen na obsah (jenž má nejčastěji podobu kritiky), nemůže přispívat k pocitu kompetence a vnitřní pohody dítěte. Přesto je v našich školách tak časté.“²⁹

f) Skupiny mládeže

Podle nejnovějších kriminologických studií je zřejmé, že mládež páchá trestnou činnost skoro vždy v partách, které jsou tvořeny ze spolužáků ze škol, učilišť nebo z pobytových zařízení pro rizikovou mládež.

„Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jenž dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování. Vrstevnická skupina však není pro nikoho jen neproblémovým zázemím, tím spíše jí není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožované despotickým trestáním rodičů apod. I pro dítě vychovávané funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více méně stresující nárok obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty.“³⁰

²⁸ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 56

²⁹ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 76

³⁰ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Portál 2003, str. 83

7.4 Znamky trestné činnosti mladistvých pachatelů

Provedení a motiv trestného činu mladistvých pachatelů bývá odlišný od dospělých. Je to dáno především jejich nízkým věkem, kdy jejich psychický a somatický vývoj ještě nebyl ukončen a nemají tolik znalostí a zkušeností. Převažující forma jejich kriminálního chování je majetková trestná činnost, násilná kriminalita je zhruba desetkrát menší, a mravnostní kriminalita je asi padesátkrát méně častá. Podle policejních statistik se jedná v posledních letech především o tyto trestné činy:

- krádeže věcí z aut
- krádeže aut
- podvody
- krádeže kol
- vloupání do chat
- vloupání do bytů
- zpronevěra
- krádeže v bytech
- vloupání do obchodů
- vloupání do restaurací

V páčání trestné činnosti mladistvých pachatelů lze ale nalézt celou řadu společných znaků, které jsou dány především jejich nedospělostí pramenící z jejich věku a touhou patřit ke spřízněné skupině. Party stejně starých vrstevníků představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Charakterizuje je stejná názorová a věková blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání. Jsou to typické primární, zpravidla neformální skupiny, které se vyznačují bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině.

„Vrstevnické skupiny mají značný vliv na rozvoj osobnosti, a to jak ve smyslu pozitivním, tak negativním. Patří často k referenčním sociálním skupinám, tzn. skupinám, s nimiž se jedinec identifikuje nebo by se rád identifikoval. Proto také přebírá jejich normy chování, postoje, hodnoty.“³¹

Můžeme mezi ně zařadit především tyto znamky objevující se v jejich chování:

- a) Trestná činnost mladistvých je nejčastěji páčána se spolupachateli v partě, ke které patří.
- b) Při přípravě a plánování trestné činnosti se mladiství pachatelé často svěřují ostatním členům své skupiny.

³¹ Kraus, B.: Základy sociální pedagogiky, Portál 2008, str. 90

- c) Příprava trestné činnosti je nedokonalá, neplánovaná, obvykle se jedná o momentální nápad bez jakékoliv přípravy, plánování a opatření si potřebných nástrojů.
- d) Protiprávní konání je u mladistvých poznamenáno nedostatkem vědomostí, schopností a zkušeností, při páchání trestného činu je často použito až neúměrných prostředků k dosažení jejich cíle.
- e) Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí a agresivitou, která se projevuje ničením předmětů a devastací všeho, co je v okolí.
- f) Mladiství pachatelé jednají oproti dospělým více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální situace.
- g) Při páchání trestné činnosti bývají často pod vlivem alkoholu, nebo jiné návykové látky, které potom zvyšují jejich agresivitu.
- h) Mladiství pachatelé se při krádežích zaměřují nejčastěji na věci, které potřebují nebo které se jim momentálně hodí a líbí, například motorky, auta, autorádia, televize, DVD přehrávače, zbraně, nože, alkohol, cigarety apod.
- i) Jejich výběr věci, na kterou se zaměří při krádeži, je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých, proto bývá způsobená škoda nižší.
- j) Věci získané trestnou činností bývá často rozdělována mezi její členy, a je při ní uplatňováno rozdělení skupiny na vůdce a ostatní.
- k) Při obhajobě často hledají pomoc a alibi u svých vrstevníků ze skupiny, ke které patří.

8. Podmíněné odsouzení s dohledem

8.1 Základní podmínky při podmíněném odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení je nejčastější forma trestu, který je ukládán pachatelům méně závažných trestných činů, u nichž je předpoklad, že se ve zkušební době budou řádně chovat a dodržovat jim stanovené podmínky uložené soudem.

„Soud může podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšující tři léta, jestliže vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a k okolnostem případu má důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.“³²

Odsouzenému je soudem stanovena zkušební doba na jeden rok až pět let, a zároveň mu mohou být uložena určitá omezení a povinnosti vedoucí k tomu, aby vedl spořádaný život

³² Zákon č. 40/2009 Sb.: Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, § 81 odst. 1

a přiměřeně nahradil škodu, kterou způsobil. Pokud odsouzený ve zkušební době vede řádný život a dodržuje stanovené podmínky, vysloví soud, že se osvědčil, a hledí se na něho, jako by nebyl odsouzen. Jestliže však dohodnuté podmínky nedodržuje, soud rozhodne, že výkon trestu bude vykonán a zároveň určí, jakým způsobem.

„Je-li třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době, může soud za podmínek uvedených v § 81 odst. 1 (trestní zákon) podmíněně odložit výkon trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta za současného vyslovení dohledu nad pachatelem. Na výkon dohledu se užije obdobně ustanovení § 49 až 51 (trestní zákon).“³³

Úředníci a asistenti Probační a mediační služby v rámci výkonu dohledu pracují s pachateli násilných trestných činů, u kterých je nutné zaměřit svoji pozornost na kontrolu chování pachatele na svobodě, s cílem zajistit potřebnou ochranu společnosti a obětí trestného činu. Důležitou součástí je zprostředkování pomoci a účinného dohledu nad odsouzeným tak, aby v další trestné činnosti již nepokračoval, ale naopak se adaptoval a zařadil do normální nekriminální společnosti.

8.2 Smysl a účel uložení trestu podmíněné odsouzení s dohledem

Smysl podmíněného odsouzení je vidět především v tom, že soud sice stanoví za spáchaný trestný čin rozsudek odnětí svobody, ale výkon trestu bude odložen pod podmínkou, že pachatel bude dodržovat uložené podmínky. Při podmíněném odsouzení s dohledem je pachateli uložen pravidelný osobní kontakt s úředníkem Probační a mediační služby, který s ním vytvoří probační plán dohledu a zároveň kontroluje, jak dodržuje podmínky, uložené soudem. Povinností pachatele je spolupracovat a ve stanovených lhůtách se dostavovat ke konzultacím s probačním úředníkem, kde ho informuje o tom, zda má momentálně práci, nebo si ji alespoň hledá, kde a s kým právě bydlí ve společné domácnosti, kam mu umožní vstup a kontrolu.

„Podmíněné odsouzení vychází z předpokladu, že už samo trestní stíhání pachatele, negativní zhodnocení jeho osoby a jeho činu rozsudkem, hrozba budoucího eventuálního výkonu trestu, omezení a podmínky týkající se chování odsouzeného i případné výchovné působení toho, kdo převzal záruku za jeho nápravu či vykonává dohled, mohou mít samy o sobě z hlediska individuální i generální prevence účinky, které má jinak jen výkon

³³ Zákon č. 40/2009 Sb.: Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, § 84

uloženého trestu.“³⁴

Tato forma trestu dává společnosti a pachateli trestného činu naději, že vyslovením důvěry a výchovným působením pracovníků Probační a mediační služby dojde k jeho nápravě, aniž by byl potrestán výkonem trestu ve věznici, kde by se naopak mohl přiučít novým „finesám“, které by potom mohl uplatnit po propuštění na svobodu. Na pachatele se naopak potom pohlíží tak, jako by nikdy nebyl odsouzen, čímž se jeho motivace k dodržení podmínek při podmíněném odsouzení s dohledem zvyšuje.

Zároveň je ale třeba dobře posoudit osobnost konkrétního pachatele, která spoluurčuje stupeň nebezpečnosti při páchání trestné činnosti. Nesmí docházet k tomu, aby byly posuzovány jen jeho osobní data bez hlubšího rozboru osobnosti, ale je třeba se zaměřit také na motiv, míru zavinění a pohnutku vedoucí k spáchání trestného činu. Velký význam bude mít také to, zda půjde o pachatele - recidivistu, který se dopustil trestného činu opětovně, nebo prvopachatele. Soud musí posoudit, zda je recidiva takové povahy, že nebude výchovně účinné uložit podmíněný trest, který ale přesto může být uložen, zvláště pokud se pachatel choval vzorně a od předešlého odsouzení uplynula delší doba.

8.3 Role úředníků Probační a mediační služby při podmíněném odsouzení

„Práce probačního úředníka směřuje nejen k dohledu, ale zvláště k péči o odsouzeného a k pomoci v jeho problémech s cílem posílení jeho schopností k bezkonfliktnímu způsobu života ve společnosti a pozitivnímu vztahu k prostředí, v kterém žije, popř. k nalezení nového prostředí, jenž ho nebude negativně ovlivňovat ve vztahu k trestné či jiné protispolečenské činnosti. Více než dohlížejícím soudním úředníkem musí být probační úředník sociálním pracovníkem v pozitivním slova smyslu, neboť musí pochopit zejména skutečné sociální pozadí trestné činnosti odsouzeného. Z tohoto hlediska musí zkoumat jeho osobnost, měřítko jeho hodnot, rodinné i další vazby v jeho sociálním prostředí a na tomto základě mu poskytnout nezbytnou péči a pomoc pro jeho v budoucnu již bezkonfliktní začlenění do společnosti.“³⁵

Posílení odpovědnosti lidí z pachatelova okolí vede k tomu, aby se vina nesváděla jen na něj, ale spíše vede ke snaze zapojení všech do jeho nápravy. Společným zapojením všech, kterých se osobně dotýká spáchaný trestný čin, se objeví nové možnosti odčinění jeho skutků. V tomto duchu se přesouvá co nejvíce odpovědnosti za řešení a nápravu pachatele z řad

³⁴ Sotolář,A., Půry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.276

³⁵ Sotolář,A., Půry,F., Šámal,P.: Alternativní řešení trestních věcí v praxi, C.H.Beck 2000, str.301

zástupců zákona na samotné účastníky.

Na základě provedeného monitoringu pracovníků Probační a mediační služby bylo zjištěno, že v rámci celé České republiky je v současné době vykonáván dohled nad 3521 pachateli především těchto trestných činů:

- a) týrání svěřené osoby
- b) týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě
- c) vražda
- d) úmyslné ublížení
- e) úmyslná těžká újma
- f) omezování osobní svobody
- g) zbavení osobní svobody
- h) loupež
- i) vydírání
- j) znásilnění
- k) pohlavní zneužívání – zneužití na osobě mladší 15 let
- l) pohlavní zneužívání – zneužití závislosti osoby

Nejčastěji je prováděn dohled nad pachateli trestného činu loupeže (40 % případů), následuje výkon dohledu nad pachateli trestného činu vydírání (13 % případů), úmyslného ublížení (13 % případů), a těžké újmy na zdraví (9 % případů).

8.4 Principy při podmíněném odsouzení s dohledem

Při práci s pachateli těchto trestných činů je nutné, aby úředníci a asistenti Probační a mediační služby dodržovali tyto čtyři základní principy:

1) Výkon dohledu musí být ze strany probačních úředníků a asistentů zajišťován s vysokou profesionální pozorností a angažovaností tak, aby dohled neprobíhal pouze formálně. Osobní kontakt s pachatelem musí být pravidelný a intenzivní, zejména v prvních třech měsících, protože ze začátku nedisponuje úředník potřebnými a úplnými informacemi. Tento osobní kontakt nesmí být založen pouze na formálním dostavení se pachatele k probačnímu úředníkovi, ale po navázání úvodního kontaktu musí do jednoho měsíce provést úředník také návštěvu pachatele v místě jeho bydliště. Smyslem uskutečnění této návštěvy je, aby probační úředník viděl na vlastní oči místo a životní podmínky, ve kterých pachatel žije a ověřil si, zda informace, které mu sdělil na konzultacích, jsou pravdivé. Předem si musí probační úředník také vyhodnotit možná rizika, vzhledem ke své bezpečnosti, spojená

s návštěvou u pachatele. Vychází při tom z informací, které si zjistil ze spisové dokumentace při pohovorech, cenné mohou být také zjištěné údaje od Policie ČR nebo od městské policie. Probační úředník musí hned v úvodu své práce pachateli srozumitelně vysvětlit, že jeho úkolem a posláním je nad ním vykonávat jak kontrolu jeho chování na svobodě, tak i poskytování pomoci při řešení jeho obtíží a problémů.

2) Probační úředníci a asistenti musí v případě dohledu nad pachateli trestných činů spolupracovat s odborníky z řad orgánů Policie ČR a soudcem, i s dalšími odborníky, kteří jsou zapojeni do práce s pachatelem, a nespolehat se jen na vlastní postupy. Dlouhodobá spolupráce s pachatelem a osobami, se kterými žije, s obětí, se soudem, policií ČR a dalšími odborníky minimalizuje riziko, že by některá důležitá okolnost pro řešení dohledu unikla jeho pozornosti. Profesionální odpovědností probačního úředníka je vytvoření sítě spolupracujících osob a služeb v rámci konkrétního případu tak, aby byly co nejvíce eliminovány případy opětovné recidivy pachatele. Navíc si probační úředník svými kontakty s odborníky zvyšuje své vlastní znalosti o okolnostech, se kterými se ještě nesetkal a při práci s pachateli jim nerozumí, ale jistě je uplatní u dalších jemu svěřených případů.

3) Skutečnosti, které jsou sděleny pachatelem trestného činu během dohledu, musí být ze strany probačního úředníka a asistenta vždy průběžně ověřovány a aktualizovány prostřednictvím vlastního šetření a zjišťování údajů od ostatních osob. Jakékoliv profesionální opomenutí nebo přehlédnutí důležitých věcí v rámci dohledu může být jednou ze skutečností vedoucí k velmi závažným následkům, a případně další recidivě. Proto je zcela na místě neustále udržovat profesionální pozornost a obezřetnost, zejména v první fázi spolupráce s pachatelem. Probační úředník se také neobejde bez navázání kontaktu s oběťmi nebo pozůstalými po nich, kteří mají právo zvážit svoji aktuální situaci, a rozhodnout se, jestli nabídku na kontakt přijmou.

4) Probační úředníci a asistenti musí sami o sobě vědět, jaké mají znalosti a dovednosti, v průběhu práce s pachateli trestných činů je neustále reflektovat, a v případě, kdy si neví rady, je jejich povinností požádat o pomoc zkušenějšího kolegu nebo jiného odborníka. Práce s pachateli není jednoduchá, vyžaduje trvalou a dlouhodobou pozornost a neustálé sebevzdělávání. Vedoucí střediska musí vždy zvážit, kteří probační úředníci již mají dostatečné zkušenosti, a podle toho přidělovat jednotlivé případy. Ti, kteří ještě nejsou dostatečně zkušení, sice zatím nepovedou samostatně složitější případy, ale je vhodné je k nim přizvat, aby se přiučili a postupně je také začali přebírat. Jejich příprava spočívá vedle samostudia také v účasti na různých vzdělávacích seminářích a v náslechu při konzultacích svých zkušenějších kolegů.

III. Praktická část

9. Statistika

9.1 Situace v České republice u dospělých klientů v rámci vykonávacího řízení

Největší vytíženost středisek Probační a mediační služby v rámci vykonávacího řízení u dospělých klientů byla v posledních letech v agendě spojené se zajištěním výkonu trestu obecně prospěšných prací. Druhou nejvytíženější oblastí činnosti středisek ve fázi trestního řízení, byla oblast probace, tj. oblast zajištění výkonu dohledu a kontroly uložených přiměřených povinností a omezení v rámci institutů podmíněného odsouzení a parole, tj. podmíněného propuštění z výkonu trestu.

Úkony v rámci vykonávacího řízení - statistika činnosti jednotlivých krajů za rok 2007

KRAJ	OPP	PUPD	PO	POD	PP	PPD	P PPD	jiné	Celkem absolut.	Celkem v %
	§ 45a TZ	§ 26 TZ	§ 58 TZ	§ 60a TZ	§ 61 TZ	§ 63 TZ				
1 Praha	1071	7	4	499	0	142	12	0	1735	8,9%
2 Praha - východ	1346	5	118	466	0	125	131	3	2194	11,2%
3 České Budějovice	1023	1	3	261	0	94	10	2	1394	7,1%
4 Plzeň	1412	1	2	455	0	106	189	2	2167	11,1%
5 Ústí nad Labem	2365	3	5	483	2	176	145	1	3180	16,2%
6 Hradec Králové	1507	3	3	277	1	203	106	1	2101	10,7%
7 Brno	2446	3	2	485	3	213	78	1	3231	16,5%
8 Ostrava	2868	4	3	313	0	281	106	1	3576	18,3%
Celkem absolut.	14038	27	140	3239	6	1340	777	11	19578	100,0%
Celkem v %	71,7%	0,1%	0,7%	16,5%	0,0%	6,8%	4,0%	0,1%		

Úkony v rámci vykonávacího řízení - statistika činnosti jednotlivých krajů za rok 2008

KRAJ	OPP	PUPD	PO	POD	PP	PPD	P PPD	jiné	Celkem absolut.	Celkem v %
	§ 45a TZ	§ 26 TZ	§ 58 TZ	§ 60a TZ	§ 61 TZ	§ 63 TZ				
1 Praha	971	1	7	449	2	115	20	0	1735	8,9%
2 Praha - východ	1384	7	105	520	2	140	93	0	2194	11,2%
3 České Budějovice	898	2	0	281	0	78	5	1	1394	7,1%
4 Plzeň	1295	0	1	360	0	147	202	0	2167	11,1%
5 Ústí nad Labem	2061	4	6	481	0	187	141	2	3180	16,2%
6 Hradec Králové	1264	2	2	282	0	186	75	1	2101	10,7%
7 Brno	2341	3	2	494	0	272	97	0	3231	16,5%
8 Ostrava	2656	2	2	263	0	242	140	2	3576	18,3%
Celkem absolut.	12870	21	125	3130	4	1367	773	6	19578	100,0%
Celkem v %	70,3%	0,1%	0,7%	17,1%	0,0%	7,5%	4,2%	0,0%		

Úkony v rámci vykonávacího řízení - statistika činnosti jednotlivých krajů za rok 2009

KRAJ	OPP	PUPD	PO	POD	PP	PPD	P PPD	jiné	Celkem absolut.	Celkem v %
	§ 45a TZ	§ 26 TZ	§ 58 TZ	§ 60a TZ	§ 61 TZ	§ 63 TZ				
1 Praha	1006	4	6	430	1	133	31	0	1611	8,7%
2 Praha - východ	1512	1	91	472	1	124	89	0	2290	12,4%
3 České Budějovice	979	3	3	344	1	54	5	1	1390	7,5%
4 Plzeň	1276	1	1	383	1	133	202	0	1997	10,8%
5 Ústí nad Labem	1908	3	2	500	0	219	167	1	2800	15,2%
6 Hradec Králové	1218	1	5	275	1	165	72	0	1737	9,4%
7 Brno	2269	3	2	510	0	250	66	0	3100	16,8%
8 Ostrava	2783	2	3	340	0	240	123	0	3491	19,0%
Celkem absolut.	12951	18	113	3254	5	1318	755	2	18416	100,0%
Celkem v %	70,3%	0,1%	0,6%	17,7%	0,0%	7,2%	4,1%	0,0%		

Statistika Probační a mediační služby ČR

Vysvětlivky:

OPP: obecně prospěšné práce

PUPD (dohled): podmíněné upuštění od potrestání s uloženým dohledem

PO: podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s uloženým dohledem

POD (dohled): podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s uloženým dohledem

PP pov/omez: podmíněné propuštění s uloženými povinnostmi, omezeními

PPD: podmíněné propuštění s dohledem

P PPD: příprava podkladů pro možnost podmíněného propuštění s dohledem

Jiné specifika: jiná činnost nespecifikovaná v ostatních položkách

Z uvedených statistik Probační a mediační služby vyplývá, že trest podmíněného odsouzení s dohledem je druhým nejvíce vymezujičím činností probačních úředníků. Počet takto uložených trestů mírně stoupá pravděpodobně i z důvodu, že lze na odsouzené více působit a dohlédnout na jejich způsob života a plnění podmínek stanovených soudem. Statistiky nevyprávějí však o tom, kolik z těchto uložených trestů je efektivně uloženo, zda odsouzení splnili podmínky dohledu. Je to pravděpodobně z toho důvodu, že podmíněné odsouzení se ukládá s delší zkušební dobou a také trvá nějakou dobu než soud odsouzeného osvědčí či trest přemění na nepodmíněný.

10. Cíle kasuistiky

Kasuistika je jedna z metod, která je používána různými vědními obory, mimo jiné i psychologií a pedagogikou, jako prostředek k poznání konkrétního člověka. V jednotlivých kasuistikách jsou vykresleny profily konkrétních pachatelů trestných činů. Kasuistiky přinášejí kvalitativní pohled, jejich závěry však nelze zcela zobecňovat. Jejich smyslem je hlavně dokázat, že pachatelé, kterým byl uložen trest podmíněné odsouzení s dohledem, budou tyto podmínky dodržovat. Pod dohledem pracovníků Probační a mediační služby jsou

vedení k tomu, aby řádně plnili podmínky jim stanovené soudem a aktivně se podíleli na odstranění materiálních a morálních škod, které napáchali. Uvedení jednotlivých kasuistik vychází z očekávání potvrzení skutečnosti, že pachatelé, kteří nedostali nepodmíněný trest odnětí svobody, využijí druhou šanci od společnosti, polepší se a trestnou činnost v budoucnu již páchat nebudou.

10.1 Kasuistika č. 1

Luboš žije spolu se svými rodiči v bytě 3+1, je rozvedený a z předchozího manželství má syna Petra, kterému je třináct let. S bývalou manželkou ani se synem se ale nestýká, nejví o ně vůbec žádný zájem. Navíc nedávno přišel o práci, čímž vyvrcholily jeho dlouhodobé problémy, které neunesl a pokusil se neúspěšně o sebevraždu.

Kdysi se vyučil kuchařem na středním odborném učilišti, tato práce ho však nebavila, a proto nastoupil jako dělník do strojírenské firmy. Před čtyřmi lety odtud byl ale propuštěn pro opakované pozdní příchody do práce.

Luboš se dopustil protiprávního jednání (trestného činu) tím, že přepadl paní M. Poté, co mu otevřela dveře svého bytu, ji uchopil za ramena a silou ji povalil na zem. Poškozenou poté držel na zemi a požadoval po ní peníze, načež mu v obavě o svůj život vydala 3 700 korun, které ukryvala ve skleněné nádobě v kuchyňské lince. Obžalovaný si peníze vzal a z domu utekl. Dalšího protiprávního jednání se Luboš dopustil tím, že v pobočce stavební spořitelny Wüstenrot podal návrh na uzavření smlouvy o stavebním spoření s cílovou částkou 200 000 korun s žádostí o překlenovací úvěr v této výši. Ten měl být podle smlouvy použit na modernizaci jeho bytu, ta však neproběhla. Přesto předložil ve stavební spořitelně fakturu a příjmový doklad na částku 205 800 korun, který mu vystavil zedník pan P. Posléze mu ovšem Luboš tvrdil, že úvěr nedostal a fakturu i příjmový doklad ztratil. V návaznosti na to klidně čerpal úvěr, nepoužil ho však na deklarovanou modernizaci svého bytu, nýbrž na úhradu svých dluhů, čímž způsobil společnosti Wüstenrot hmotnou škodu 200 000 korun.

Za tyto dva protiprávní činy byl Luboš odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, přičemž výkon trestu mu byl podmíněně odložen na dobu pěti let a nad odsouzeným byl vysloven dohled. Na první konzultaci s pracovníky Probační a mediační služby se dostavil včas, načež byl poučen o výkonu dohledu a byla s ním probrána jeho aktuální sociální a finanční situace. Měsíčně musí platit 2 000 korun výživného na svého syna, přepadené paní M musí uhradit 3 700 korun, o které ji oloupil, a stavební spořitelně Wüstenrot dluží zmíněných 200 000 korun za podvodně čerpaný úvěr.

Když se však Luboš na další dohodnutou konzultaci nedostavil, začalo druhé období, kdy soudem nařízený dohled neprobíhal ideálně a spolupráce s klientem začala být pro pracovníky Probační a mediační služby velice problematická. Klient se uzavřel do sebe a odmítal jakoukoliv odbornou pomoc.

Ve třetím období došlo k radikální změně ve spolupráci s klientem, a na dohodnuté konzultace se dostavuje vždy včas. Začal si uvědomovat chyby, které v minulosti udělal a snaží se dát věci do pořádku.

Uložený dohled u pana Luboše je velmi přínosný a má svůj smysl, protože začal řešit problematiku úhrady způsobené škody a dluhů. V současné době pracuje na pile, práce ho baví, ze mzdy platí řádné výživné a přepadené paní M. již škodu také zaplatil. Pracovníci Probační a mediační služby dokázali svým působením přimět klienta k zamyšlení se nad sebou a k vedení řádného života.

10.1 Kasuistika 2

Martin je ženatý, má malého syna Nikolase a bydlí spolu s manželkou u jejích rodičů. V současné době se chce osamostatnit, proto si hledá volný byt k pronájmu. Veškerý svůj volný čas tráví s rodinou a pomáhá manželce s péčí o jejich syna.

Martin se vyučil jako strojní zámečnick, nejdříve pracoval ve strojírenské firmě, kde ho ale práce nebavila, proto ve zkušební době ukončil pracovní poměr. Následně se zaevidoval na úřadu práce, ale po čtyřech měsících se mu podařilo najít práci ve výrobně oken, kde momentálně pracuje jako plastikář. Tato práce ho baví a je rád, že pracuje v místě svého bydliště.

Protiprávního jednání (trestného činu) se dopustil tím, že řídil osobní automobil a při projíždění pravotočivé zatáčky nepřizpůsobil rychlost jízdy svým schopnostem, stavu pozemní komunikace a především překročil nejvyšší povolenou rychlost v obci. Dostal smyk a vyjel z vozovky na pravý chodník, kde přední částí vozidla narazil do zde procházející paní M., která v důsledku tohoto střetu utrpěla mnohočetné zlomeniny pánve a lýtkových svalů a po převozu do nemocnice téhož dne zemřela. Způsobil tím jinému smrt z nedbalosti, čímž spáchal trestný čin ublížení na zdraví, za který byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou let. Trest byl podmíněně odložen na dobu pěti let a nad obžalovaným byl vysloven dohled.

Spolupráce Martina s probačním úředníkem byla od počátku na velice dobré úrovni, řádně se dostavuje k individuálnímu kontaktu jedenkrát za měsíc. Vzhledem k dobrému

kontaktu s ním a v souladu s probačním programem jsou konzultace v roce 2010 plánovány jedenkrát za dva měsíce.

Zákonné podmínky uloženého dohledu plní a respektuje, také velice dobře spolupracuje s probačním úředníkem. V nadcházejícím období bude motivován k udržení si svého nově získaného zaměstnání, čímž by mělo dojít k stabilizování jeho finančních poměrů.

10.2 Kasuistika 3

Miroslav bydlí v pronajatém bytě se svojí družkou Klárou, jejich dvouletým synem Danielem a svým synem z bývalého manželství Jakubem.

Nejdříve pracoval u bankovní společnosti, kdy byla náplní jeho práce komunikace klienty a vyřizování jejich žádostí o bankovní produkty. Tato obchodní společnost mu ale nepřinášela požadovanou finanční odměnu za odvedenou práci, proto spolupráci ukončil, a začal pracovat jako osoba samostatně výdělečně činná v oboru stavební práce.

Původně byl pan Miroslav odsouzen za trestný čin podvodu k šestnácti měsícům odnětí svobody ve věznici s ostrahou. Byl shledán vinným za to, že ačkoliv věděl, že nebude schopen své finanční závazky splnit, uzavřel s panem R. smlouvu o nájmu nebytových prostor v objektu pohostinství. Svoje povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy nesplnil, a došlo ke škodě na nájemném ve výši 21 170 korun a na neuhrazeném zboží 51 924 korun. Soud přihlédl také k tomu, že obžalovaný byl v minulosti opakovaně trestán za majetkovou trestnou činnost. Později, až byl pan Miroslav ve výkonu trestu odnětí svobody, okresní soud Brno rozhodl po podání žádosti o podmíněné propuštění tak, že odsouzený byl podmíněně propuštěn. Byla mu stanovena zkušební doba v trvání pěti let s dohledem a bylo mu uloženo nahradit škodu, kterou způsobil.

V rámci úvodní konzultace byl pan Miroslav seznámen s rolí probačního úředníka v jeho případě, velká pozornost byla věnována seznámení klienta se zákonnými podmínkami uloženého dohledu. Spolupráce s probačním úředníkem fungovala ze začátku celkem bez problémů až do konce roku 2008, ale v dalším období od ledna do června 2009 se spolupráce podstatně zhoršila. Klient se k řádným konzultacím nedostavoval, někdy se telefonicky omluvil s tím, že je nemocný, jindy se neomluvil vůbec. Koncem roku 2009 se sice spolupráce krátkodobě mírně zlepšila, přesto není jeho přístup k plnění uložených povinností ani zdaleka ideální.

Zákonné podmínky uloženého dohledu pan Miroslav zdaleka neplní tak, jak by měl. Pracovníci Probační a mediační služby zjistili, že podniká dál ve stavebnictví, i když mu byla zrušena živnost, dlužné pohledávky zatím nezaplatil a teprve po roce a půl je kontaktoval,

často se stěhuje do jiného místa bydliště, spolupráce s probačním úředníkem je velice špatná. Jemu uložené podmínky dohledu neplní, což bylo oznámeno probačním úředníkem soudu, a je předpoklad, že bude opět obviněn a bude znovu nepodmíněně odsouzen.

10.4 Kasuistika 4

Ondřej sice bydlí v rodinném domku společně s manželkou a třemi dětmi, v současné době jsou už rozvedeni a on obývá jen spodní patro. Společnou domácnost nevedou a Ondřej se baví pouze s dětmi, na které platí výživné. Velice problematická je situace v oblasti vypořádání společného majetku, protože ani jeden z nich nemá peníze na vyplacení druhého.

Pracuje jako strážný v nepřetržitém provozu, práce ho baví a nechtěl by o ni přijít. Z důvodu odebrání zbrojního průkazu však nemůže nosit zbraň a byl mu snížen plat.

Ondřej se dopustil protiprávního jednání (trestného činu) tím, že pod vlivem alkoholu vyhrožoval zabitím své manželce, opakovaně ji fyzicky napadl bitím do různých částí těla, mířil na ni legálně držеныmi loveckými zbraněmi, několikrát jí při výhrůžkách držel nůž na krku. Vyvrcholilo to tím, že ji opakovanými údery pěstí způsobil pohmožděliny obličeje a poté ji narazil na skříň. U manželky byla navíc diagnostikována zvýšená úzkost a deprese v důsledku dlouhodobého psychického nátlaku. Za to mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání tří let, avšak výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu pěti let s dohledem.

Na úvodní konzultaci s probačním úředníkem se nedostavil, ale telefonicky se omluvil. Na druhém termínu konzultace byl poučen o podmínkách a pravidlech dohledu, také s ním byla probrána jeho aktuální situace. Pan Ondřej ovšem trest odmítá, cítí se nevinný, dle něj manželku rozhodně nebil. Přiznal se údajně jen proto, že mu bylo u soudu řečeno, pokud se nepřizná, tak to bude pro rodinu horší a on nechce, aby to odnesly děti. Dále uvedl, že jeho bývalá manželka je hysterka a nos jí rozbil tak, že se bránil, když ho bila a přitom ji odhodil na skříň.

Pan Ondřej se sice pravidelně dostavuje na konzultace s probačními úředníky, problém je však v tom, že odmítá svoji vinu, což značně limituje možnost s ním pracovat. Vytrvale trvá na tom, že bývalou manželku neuhodil, vše vymyslela a jen „trajdá“ s kamarádkami na kafičko. Dohled je u něj velice náročný, neboť nechce spolupracovat, působením probačního pracovníka zatím nedošlo k žádné změně k lepšímu.

10.5 Kasuistika 5

Jiří bydlí společně s manželkou a dvěma dětmi v novém rodinném domku, dřevostavbě, na který splácí hypotéku 6 700 korun měsíčně.

Vyučil se na odborném učilišti, a v současné době pracuje jako lakýrník v soukromé firmě. Práce ho baví a je rád, že ji má, protože splácí hypotéku.

Jiří se dopustil protiprávního jednání (trestného činu) tím, že v prodejně tabáku při placení cigaret Marlboro a novin udal prodavače bankovku v nominální hodnotě 2 000 korun jako pravou, ačkoliv věděl, že se jedná o padělek. Spáchal tím trestný čin padělání a pozměňování peněz, a byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří let, přičemž výkon trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu pěti let za současného vyslovení dohledu. Dále bylo obžalovanému uloženo zaplacení poškozené paní Z. částku 2 000 korun.

Zpočátku bylo obtížné pana Jiřího přimět k tomu, aby se dostavil na konzultaci na středisko Probační a mediační služby. Několikrát volala jeho manželka a omlouvala ho, že se nemůže dostavit z různých důvodů. Posléze sice konzultace proběhly, ale klient stejně jako při soudním líčení uvádí, že je nevinný a ničeho se nedopustil. I přes toto tvrzení sdělil, že mu pravomocným rozsudkem byl stanoven určitý trest, který bude respektovat.

Spolupráce pana Jiřího s úředníkem Probační a mediační služby je na horší úrovni, ke konzultacím se dostavuje sporadicky, někdy dokonce bez řádné omluvy. Proto byl poučen o tom, že pokud nepovede ve zkušební době řádný život, či nebude plnit jemu uložené podmínky, může soud rozhodnout, že se podmíněný trest přemění na nepodmíněný. Poté se začal pravidelně dostavovat na konzultace a spolupráce s ním se podstatně zlepšila.

11. Zhodnocení

11.1 Vyhodnocení Kasuistik

Z pěti uvedených kasuistik lze konstatovat, že podmínky uloženého dohledu, které stanovil soud, nejsou dodržovány v takové míře, jak bylo uloženo. Pan Miroslav je neplní téměř vůbec, podniká dál, i když mu byla zrušena živnost, dlužné pohledávky zatím nezaplátil a je velice reálný předpoklad, že bude opět obviněn a znovu nepodmíněně odsouzen. Pan Ondřej se sice pravidelně dostavuje na konzultace, svoji vinu ale vytrvale odmítá, dohled u něj je velice náročný, neboť nechce spolupracovat a působením na něj zatím nedošlo k žádné změně k lepšímu. Spolupráce pana Jiřího byla na počátku na horší úrovni, ke konzultacím se dostavoval pouze sporadicky, avšak poté co byl poučen o tom, že pokud nebude plnit jemu uložené podmínky může soud rozhodnout o přeměně podmíněného trestu

na nepodmíněný, se začal pravidelně dostavovat na konzultace a spolupráce s ním se podstatně zlepšila. Naproti tomu dohled u pana Luboše a Martina je velmi přínosný a má svůj smysl, spolupráce s nimi je od počátku na dobré úrovni, podařilo se je přimět k zamyšlení nad sebou tak, že je velice reálný předpoklad vedení řádného života v budoucnu.

IV. Závěr

V úvodní části bakalářské práce jsem se snažil zachytit historický vývoj, filozofii a problematiku alternativních trestů. O tom, že alternativní tresty jsou součástí trestní politiky vyspělých států, není jistě pochyb. Přesto velká většina populace je zastáncem ukládání klasických nepodmíněných trestů. To však často pramení z laického pohledu a neznalosti této problematiky. Při ukládání trestů je potřeba zvážit sociální, psychologické faktory pachatele a zhodnotit, zda by nepodmíněný trest nebyl kontraproduktivní a nevedl k tzv. „kriminální infekci“. Z tohoto hlediska vidím alternativní tresty jako velkou šanci pro pachatele, kteří často ze své nedbalosti a někdy i nevědomosti (neznalosti) se dopouštějí činnosti jinak trestné. Je to velká odpovědnost soudců, kteří musí zvážit všechna pro a proti pro uložení vhodného trestu.

Při vypracovávání práce jsem se setkal s tím, že velká část mého okolí a myslím, že se to dá říci i o velké části naší společnosti, má jen velmi malé povědomí o smyslu alternativních trestů a činnosti Probační a mediační služby. Proto jsem se ve své práci snažil popsat funkci a smysl probace jako součást restorativní justice a také funkci a smysl mediace v trestním právu.

Součástí teoretické části je náhled do činnosti Probační a mediační služby, jejího postavení v našem soudnictví. Za dobu devíti let své existence Probační a mediační služba prošla také jistým vývojem a její existence v našem trestním právu svědčí o vyspělosti a humanizaci v oblastech jakými jsou kriminalita, náprava odsouzených, jejich začlenění do společnosti a práce s obětí trestného činu.

Samostatnou kapitolu věnuji náhledu do problematiky alternativních trestů dětí a mladistvých.

Jak jsem se mohl přesvědčit, je ještě spousta oblastí, které nefungují, tak jak by bylo ideální, ale vzhledem k tomu, že se zde pracuje s lidskou osobností, je to práce, která se neustále vyvíjí a rozvíjí.

Velkým otazníkem je, zda jsou alternativní tresty vhodně ukládány tak, aby plnily svou funkci. V práci jsem se zaměřil na alternativní trest podmíněné odsouzení s dohledem. Ze

statistik Probační a mediační služby vyplývá, že jde o druhý nejčastěji ukládaný alternativní trest. Efektivita tohoto trestu je těžko změřitelná, protože jde o tresty dlouhodobé a odsouzení během dohledu prochází různými životními krizemi, které se odráží i na průběhu dohledu. V praktické části jsem se pomocí pěti kasuistik, které mi poskytli pracovníci Probační a mediační služby ve Žďáře nad Sázavou, pokusil potvrdit hypotézu, že pachatelům méně závažných trestných činů je lepší ukládat podmíněné tresty s dohledem. Výhodnější je to jak pro společnost, která vynakládá velké finanční prostředky na chod vězeňských zařízení, tak i pro delikventy, kteří neztratí kontakt se svým okolím. Také cítí důvěru, kterou jim dal soud tím, že nedostali nepodmíněný trest odnětí svobody, kterou využijí a již se nebudou ke kriminální dráze vracet.

Zda podmíněné odsouzení s dohledem plní svou funkci se ukázalo jako těžce měřitelné. Lze pouze konstatovat, že je potřeba důsledně zvažovat, komu bude podmíněný trest s dohledem uložen. Z vybraných kasuistik vyplývá, že minimálně v jednom případě bude podmíněný trest odnětí svobody brzy přeměněn na nepodmíněný, protože podmínky stanovené soudem odsouzenému nejsou dodržovány. Odsouzený již v minulosti byl trestán, soud tedy pravděpodobně nezážil tuto skutečnost a neuložil trest podmíněného odsouzení s dohledem prvopachatelů, jak je doporučováno. Je tedy spíše na intuici a reálných podkladech soudců, kteří ukládají podmíněné tresty odnětí svobody s dohledem, aby přihlédli ke všem okolnostem a skutečnostem, a zvažili vhodnost uložení tohoto trestu. Měli by lépe posoudit, komu jej uloží, výchovné působení pracovníků Probační a mediační služby je omezeno především snahou odsouzeného podílet se na spolupráci, odškodnění poškozených jeho trestným činem a žít v budoucnosti řádným životem. Alternativní tresty by neměly být ukládány jen proto, aby nedocházelo k průtahům v trestním řízení, ale především je ukládat prvopachatelům, u kterých je větší pravděpodobnost nápravy a již samotné projednávání před soudem je pro ně dostatečným trestem.

Z vybraných kasuistik je patrné, že soudce by měl opravdu pečlivě zvážit efektivitu ukládaného trestu. Přestože si myslím, že pracovníci Probační a mediační služby odvádí svou práci velmi profesionálně, jsou jejich možnosti omezené a je tedy opravdu potřeba dobře zvážit účelnost a funkčnost jednotlivých případů při ukládání alternativních trestů.

V. Resumé

Předmětem bakalářské práce je snaha zachytit historický vývoj alternativních trestů jejich filosofii a problematiku. Na základě tohoto kontextu jsem si chtěl ověřit funkčnost alternativního trestu podmíněné odsouzení s dohledem v podmínkách našeho trestního systému. Součástí teoretické části je vymezení činnosti Probační a mediační služby, která realizuje výkon alternativních trestů. Samostatnou kapitolou je problematika alternativ u dětí a mladistvých pachatelů. Praktickou částí jsem na základě pěti kasuistik došel k závěru, že problematika ukládání zhodnocení efektivity alternativních trestů je těžce měřitelná a není vždy objektivní. Lze pouze konstatovat, že je potřeba důsledně zvažovat, komu bude podmíněný trest s dohledem uložen, a jestli se dá předpokládat, že odsouzený bude stanovené podmínky dodržovat. Pokud je jakýkoliv alternativní trest nevhodně uložen, stává se kontraproduktivním a může odsouzeného jen utvrdit v tom, že mu společnost bude akceptovat jeho trestnou činnost a on ztrácí respekt k našemu trestnímu systému. A z druhé strany i společnost ztrácí důvěru ke spravedlnosti....

VI. Anotace

Bakalářská práce „Filozofie alternativních trestů, probace a mediace, modely uplatňování spravedlnosti“ pojednává o historickém vývoji alternativních trestů, jejich filosofii a problematice ukládání těchto trestů. Součástí práce je náhled na možnosti alternativ v našem trestním právu, vymezení činnosti Probační a mediační služby. Praktickou částí pomocí kasuistik zhodnocují efektivitu a funkčnosti uložených podmíněných trestů s dohledem.

Klíčová slova

Probační a mediační služba České republiky, alternativní tresty, probace, mediace, pachatelé trestných činů, oběti trestných činů, trest podmíněného odsouzení s dohledem.

Annotation

Bachelor study „Alternative punishments philosophy, probation and mediation, justice applying models“ denotes about historical development of alternative punishments, philosophy of these and applying of such punishments. Another part of the study contains review of alternative punishments within the law system of the Czech Republic and preacquaintance with work of Probationary and mediatory service. The practical part of the study shows the effectiveness and functionality of conditional sentences linked with court-ordered supervision.

Keywords

Probationary and mediatory service of the Czech Republic, alternative punishments, probation, mediation, perpetrators of criminal act, victims, conditional sentence linked with court-ordered supervision.

Literatura a prameny (informační zdroje):

- 1) Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- 2) Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů
- 3) Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- 4) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- 5) Holá, L. *Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 192s. ISBN 80-247-0467-6.
- 6) JEDLIČKA, R. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.
- 7) Kraus, B. a kol. *Člověk – Prostředí – Výchova*. 1. vyd. Brno: Paid, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- 8) Kraus, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- 9) Matějček, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?*. 6. vyd. Praha: Portál, 2007. 109 s. ISBN 80-7367-270-7.
- 10) Matoušek, O. *Dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 175 s. ISBN 80-7178-121-5.
- 11) Matoušek, O., Kolářková, J., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- 12) Matoušek, O., Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.
- 13) Matoušek, O. *Práce s rizikovou mládeží*. 1. vyd. Praha: Portál 1996. 87 s. ISBN 80-7178-064-2.
- 14) Sotolář, A., Púry, F., Šámal, P., *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck 2000. 468 s. ISBN 80-7179-350-7.
- 15) Kejdová, M. *Základy trestního práva*. Brno: IMS 2005.
- 16) Metodické a studijní materiály poskytnuté Probační a mediační službou v Břeclavě a ve Žďáru nad Sázavou, nepublikováno
- 17) PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Statistiky*. [online]. [cit. 2010-04-19]. Dostupný z WWW: <https://www.pmscr.cz/ke-stazeni/>.